

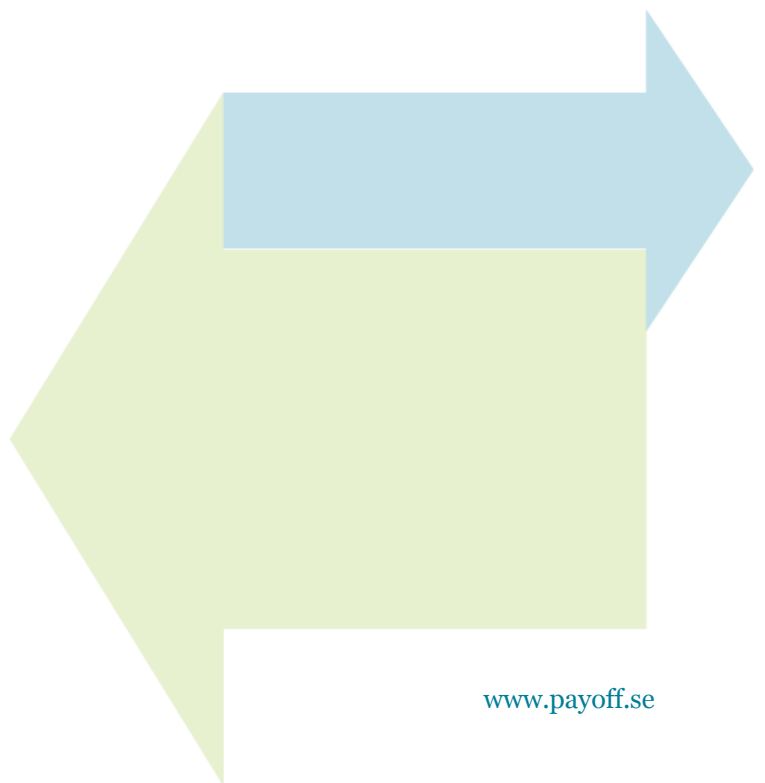

Utvärdering av sociala investeringar

Slutrapport

Utvärderingsmodell Rörelsefolkhögskolornas Intresseorganisation (RIO)

Göteborg, 2019-04-08

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	4
INLEDNING.....	8
BAKGRUND	8
PAYOFFS UPPDRAG	9
GENOMFÖRANDE	9
<i>Modell för samhällsekonomisk utvärdering</i>	<i>9</i>
<i>Avgränsningar.....</i>	<i>10</i>
<i>Intervjuer och möten.....</i>	<i>10</i>
<i>Workshops.....</i>	<i>11</i>
<i>Dokumentation</i>	<i>11</i>
<i>Löpande kommunikation</i>	<i>11</i>
<i>Känslighetsanalys</i>	<i>11</i>
MODELL FÖR UTVÄRDERING	13
GRUNDLÄGGANDE FÖRANKRING	13
VIKTIGA PERSPEKTIV	13
<i>Några utgångspunkter.....</i>	<i>13</i>
<i>Teoretisk förankring och grundläggande data</i>	<i>14</i>
<i>Deltagare och skola</i>	<i>14</i>
SAMHÄLLSEKONOMISKA KRETSLOPPET	15
ÖVERGRIPANDE MODELL.....	16
<i>Samhällsekonomisk nytta</i>	<i>16</i>
<i>Regionalekonomisk nytta.....</i>	<i>16</i>
DATAINSAMLING.....	17
<i>Samhällsekonomisk nytta</i>	<i>17</i>
<i>Analys- och förklaringsvariabler</i>	<i>19</i>
RESULTAT FRÅN TRE PILOTSKOLOR	21
SAMHÄLLSEKONOMISK POTENTIAL	21
SAMHÄLLSEKONOMISK INTÄKT	22
LÖNSAMHET OCH ÅTERBETALNINGSTID	23
<i>Ett exempel på en social investering</i>	<i>24</i>
REGIONALEKONOMISKT AVTRYCK	24
NATIONELL ÖVERSIKT	26
FOLKBILDNINGENS PÅVERKAN PÅ SAMHÄLLET EKONOMI	27
DELTAGARNA – VARFÖR DE LÄSER PÅ FOLKHÖGSKOLA	27
<i>Allmän kurs.....</i>	<i>28</i>
<i>Särskild kurs.....</i>	<i>28</i>
FÖRUTSÄTTNINGAR PÅ ARBETSMARKNADEN	28
SAMHÄLLSEKONOMISK BEDÖMNING ALLMÄN KURS.....	29
<i>Arbetsinkomst och sysselsättningsgrad.....</i>	<i>29</i>
<i>Samhällsekonomiskt värde; allmän kurs</i>	<i>30</i>
<i>Samhällsekonomiskt värde av deltagarens stegförflyttning</i>	<i>30</i>
<i>Lönsamhetsanalys</i>	<i>31</i>

<i>Kort jämförelse med Komvux</i>	31
SAMHÄLLSEKONOMISK BEDÖMNING SÄRSKILD KURS	32
<i>Samhällsekonomiskt värde av deltagarnas stegförflyttning</i>	34
<i>Lönsamhetsanalys</i>	34
NÅGRA REFLEKTIONER AVSEENDE PILOTSTUDIEN OCH DEN NATIONELLA ÖVERSIKTEN	35
REFLEKTERANDE TANKAR	36
IMPLEMENTERING AV MODELL FÖR UTVÄRDERING AV SAMHÄLLSNYTTA	36
UPPFÖLJNING AV HÅLLBARA RESULTAT	36
UTVECKLING AV RUTINER FÖR INSAMLING AV UPPGIFTER.....	36
VÄRDET AV SOCIAL INVESTERING	37
NÅGRA STRATEGISKA FUNDERINGAR	38
AVSLUTNINGSVIS	39

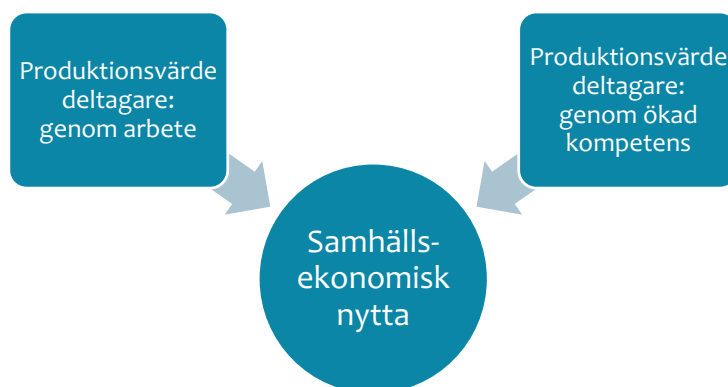
Sammanfattning

En motion vid kongressen år 2017 för de rörelsedrivna folkhögskolornas intresseorganisation, RIO, tog upp medlemsskolornas behov av underlag för uppvaktningar av regionala myndigheter. Ett beslut fattades då om att förstärka RIOs utredningskapacitet under mandatperioden. Det är med utgångspunkt från den motionen som Payoff har fått i uppdrag av RIO att ta fram en modell för att visa på värdet av den samhällsnytta som de rörelsedrivna folkhögskolorna bidrar med i samhället genom att stärka och utveckla deltagarna på skolornas utbildningar. Payoff har även tagit fram en modell för att visa på det regionalekonomiska avtryck som respektive skola skapar genom att vara etablerad på en viss ort. Arbetet har genomförts i nära samarbete med RIO, dess styrelse och tre pilotskolor.

Övergripande modell

Payoff utgår i sitt arbete från det samhällsekonomiska kretsloppet, dvs. vilken påverkan som folkhögskolorna har på bruttonationalprodukten. Kretsloppet beskriver hur varor och tjänster skapas i samhället och hur löner, skatter och ersättningar förflyttar köpkraft mellan olika sektorer i samhället.

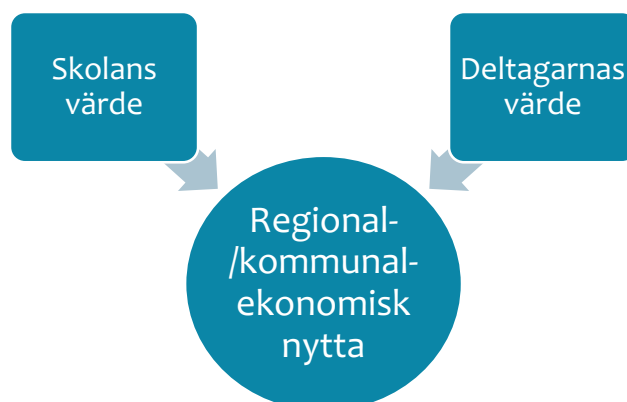
Samtliga delar i modellen har sin grund i beprövade nationalekonomiska teorier och den erfarenhet som Payoff har tillägnat sig genom att genomföra ett hundratal samhällsekonomiska utvärderingar av utbildningsinsatser och andra insatser, vilka kan betraktas som sociala investeringar för att stärka olika målgrupper i samhället. Samhällsekonomisk nytta skapas genom att individer i högre grad arbetar och att individer genom ökad kompetens i högre grad kan utföra mer avancerat arbete.

Figur 1. Samhällsekonomisk nytta skapas genom ökad produktivitet

När det gäller de regionalekonomiska effekterna av att en folkhögskola är etablerad på en viss ort är det andra värden som behöver lyftas fram. Då skapas de ekonomiska effekterna av att skolan allokerar statsbidrag och andra ersättningar till orten, vilket i nästa steg leder till att skolan anställer personal, hyr lokaler samt köper tjänster och

utrustning. Dessutom skapas regionalekonomiska effekter genom att skolans deltagare lever och konsumerar på orten, vilket gynnar det lokala näringslivet.

Figur 2. Regionalekonomisk nytta skapas av skolans och deltagarnas värde

Resultat av de tre pilotskolorna

I nära samarbete med tre pilotskolorna har Payoff tagit fram underlag för att testa modellen och visa i vilken omfattning det skapas samhällsekonomiska effekter av att skolorna stöttar sina deltagare till att de i högre grad kan försörja sig själva genom arbete och leva ett mer självständigt liv. Vi har tillsammans med pilotskolorna identifierat hur deltagarnas försörjningssituation ser ut när de kommer till en skola och på vilket sätt den har förändrats när de lämnar skolan efter genomförd utbildning. Vi kan då konstatera att deltagarna i hög utsträckning är beroende av offentlig försörjning eller inte har någon inkomst alls när de kommer till folkhögskolan. Det värdet kallar vi potential eller utanförskapskostnad, dvs. hur långt bort befinner sig deltagaren från att själv kunna försörja sig fullt ut genom lön från arbete.

Tabell 1. Potentialen vid de tre pilotskolorna

Folkhögskola	Potential/deltagare (försörjning)	Orsak
BiskopsArnö	570 000 kr	FÖRE-läge: studier och lite jobb
Karlskoga	514 000 kr	FÖRE-läge: Etablering, studier och jobb
Västerås	583 000 kr	FÖRE-läge: Försörjningsstöd och familj

Efter slutförd utbildning ökar tydligt deltagarnas försörjning genom arbete samt att deltagarna i större utsträckning försörjer sig via studiemedel när de går vidare till fortsatta studier. Dessa stegförflyttningar skapar både en positivt samhällsekonomisk intäkt och en positiv samhällsekonomisk stegförflyttning mellan olika sektorer genom att deltagare i större utsträckning har närmats sig arbetsmarknaden. Intäkten visar omfattningen på det ökade produktionsvärde som deltagaren skapar genom att i större utsträckning arbeta.

Tabell 2. Intäkten vid de tre pilotskolorna

Folkhögskola	Intäkt/deltagare (försörjning)	Orsak
BiskopsArnö	63 000 kr/år	Många till studier och jobb
Karlskoga	27 000 kr/år	Många till studier och till subv. jobb
Västerås	44 000 kr/år	Många till studier och jobb

Genom att analysera pilotskolornas resultat- och balansräkningar kan vi beräkna det regionalekonomiska avtryck som själva skolan skapar. Ju mer personal som skolan anställer, ju större lokaler skolan hyr och ju fler tjänster och utrustning som skolan köper, desto större blir det ekonomiska avtrycket. Till detta har vi lagt den ekonomiska effekt som uppstår av att skolans deltagare konsumerar sitt studiestöd i det lokala näringslivet.

Tabell 3. Det regionala avtrycket vid de tre pilotskolorna

Folkhögskola	Avtryck/skola, inkl. deltagare
BiskopsArnö	46,4 mkr/år
Karlskoga	66 mkr/år
Västerås	67,8 mkr/år

Utöver detta har Payoff gjort ett försök att med underlag från officiella rapporter göra en nationell översikt, för att på en mer övergripande nivå visa vilka värden som skapas genom folkhögskolornas verksamhet. Det vi kan se är att resultaten i vår pilotstudie och resultaten i den nationella översikten pekar i samma riktning. Samtidigt är det tydligt att resultaten från pilotstudien visar på en mer heltäckande, mer komplett och mer rättvisande bild av rörelsefolkohögskolornas verksamhet. Orsaken är att rapporterna i den nationella översikten primärt inte är framtaget för att göra ekonomiska beräkningar. Resultaten i pilotstudien och resultaten från den nationella översikten är därför inte direkt jämförbara. Redovisningen ska istället mer ses som ett försök att beskriva rörelsefolkohögskolornas verksamhet och bidrag till samhällsutvecklingen ur olika ekonomiska perspektiv.

Reflekterande tankar

Avslutningsvis vill Payoff lyfta fram ett antal reflekterande tankar, vilka har framkommit under arbetet med detta uppdrag. Dessa tankar hoppas vi kan bidra till fortsatta diskussioner inom RIOs styrelse och inom skolorna angående hur folkhögskolornas viktiga arbete kan fortsätta att utvecklas för att på bästa sätt stödja deltagarna och utvecklingen i samhället.

- Payoff har under många år gjort utvärderingar av det samhällsekonomiska värde som aktörer skapar genom att stödja olika målgrupper i samhället. Vi har gång på gång fått bekräftat hur viktigt ekonomiska underlag är när beslut om finansiering

ska fattas av politiker och beslutsfattare. Vår förhoppning är därför att den modell som vi tagit fram i detta uppdrag kommer till användning och kan bidra till fortsatta satsningar inom den folkhögskoleverksamhet som finns inom de rörelseägda folkhögskolorna och även folkhögskolor generellt.

- Payoff kan konstatera att de resultat som pilotstudierna i denna rapport indikerar visar på att folkhögskolorna har en kapacitet att vara en viktig aktör inom samhällsutvecklingen genom att stödja utsatta målgrupper och samtidigt skapa omfattande samhällsekonomiska värden.
- Hållbara resultat är en av de viktigaste faktorerna för att skapa omfattande samhällsekonomiska värden. Med det sagt vill Payoff lyfta fram vikten av att folkhögskolor skapar rutiner för att följa upp resultaten hos sina deltagare över tid. Detta är en nyckel både till folkhögskolornas egen analys av sin verksamhet och som underlag för mer hållbara analyser av det samhällsekonomiska värdet av skolornas utbildningar.
- Uppföljning över tid måste ske på ett kostnadseffektivt sätt, för att inte bli en belastning för skolornas verksamhet. Därför bör enkla och effektiva rutiner skapas för informationsinsamling. En diskussion bör, enligt Payoff, även föras i vilken form och i vilken omfattning RIO kan stödja detta arbete. Därigenom skulle RIO både kunna skapa en ökad samstämmighet i insamling och analyser samt till viss del avlasta skolorna med administrativt arbete.
- Värdet av folkhögskolorna behöver beskrivas i förhållande till den omvärld som skolorna verkar i. I en omvärld där många potentiella deltagare har utländsk bakgrund och där Arbetsförmedlingen står inför enorma förändringar och utmaningar kan folkhögskolorna bli en betydande samhällsresurs. Deltagarna får med hjälp av folkhögskolorna en möjlighet att bättre förstå sin egen situation, det samhälle som de lever i och bättre möjligheter till att ta ett ökat ansvar för sin egen situation och sin egen försörjning. Men detta ställer samtidigt krav på att folkhögskolorna funderar över en rad strategiska frågeställningar, exempelvis:
 - Vilka samhällsutmaningar finns lokalt, regionalt och nationellt i vilka skolan kan vara en viktig aktör för att få fler individer i egenförsörjning?
 - Hur ser skolornas finansörer och ägare på vilken profil som skolorna skall ha relativt den samhällsekonomiska nyttan och det sociala kapital som skapas av verksamheten?
 - För vilka andra politikområden än arbetsmarknadspolitik kan folkhögskolorna vara en viktig resurs I vilken omfattning skulle folkhögskolorna ytterligare kunna stärka etableringen och integrationen?

Payoff vill med detta önska de rörelsedrivna folkhögskolorna lycka till i sitt fortsatta och viktiga arbete för att stödja, utbilda och utveckla deltagare och vårt samhälle.

Inledning

Detta är Payoffs slutrapport för uppdraget att utveckla modell för utvärdering av de rörelseägda folkhögskolornas verksamhet. Uppdraget innefattar även att testa modellen på tre pilotskolor för att visa på vilken typ av resultat som modellen kan bidra med samt visa på storleksordningen av de resultat som de tre folkhögskolorna och deras olika inriktning kan bidra till. För att få en förståelse för det övergripande värde som folkhögskolor bidrar till i samhället görs även en analys på nationell nivå med utgångspunkt från uppgifter som beskrivs i rapporter utgivna av olika myndigheter avseende folkhögskolors verksamhet.

Payoff har arbetat på uppdrag av Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation, RIO. Uppdraget påbörjades våren 2018 och har genomförts i två delar. Den första delen fokuserade på utvecklingen av själva utvärderingsmodellen. Den andra delen fokuserade på beräkningar av resultat för de tre pilotskolorna, förankring av modell och presentation av resultat bland RIO-skolor runt om i landet. Avslutningsvis har även en nationell översikt gjorts och analyserats. Samtliga delar i uppdraget finns beskrivna i denna rapport, vilken även avslutas med ett antal tankegångar och reflektioner vilka Payoff hoppas kan bidra och skapa användarnytta för RIO och de rörelseägda folkhögskolornas fortsatta strategiska utveckling och insatser för samhällets utveckling.

Bakgrund

De rörelseägda folkhögskolorna i Sverige organiseras av Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO), som representerar 112 av Sveriges 156 folkhögskolor. De 112 folkhögskolorna är folkrörelse-, organisations, stiftelse- och föreningsägda. RIO har till uppgift att bevaka, främja och tillvarata medlemsskolornas intressen. Inom ramen för medlemsuppdraget bistår RIO medlemmarna genom att driva intressepolitiska frågor, omvärldsbevakning och skapa opinion. RIO är tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Studieförbunden medlemmar i Folkbildningsrådet.

En motion vid kongressen 2017 för de rörelsedrivna folkhögskolorna intresseorganisation, RIO, tog upp medlemsskolornas behov av underlag för uppvaktningar av regionala myndigheter. Ett beslut fattades då om att förstärka RIOs utredningskapacitet under mandatperioden. Det är med utgångspunkt från den motionen som Payoff har fått i uppdrag av RIO att ta fram en modell för att visa på värdet av den samhällsnytta som de rörelsedrivna folkhögskolorna bidrar med i samhället genom att stärka och utveckla deltagarna på skolornas utbildningar

Syftet var att de rörelseägda folkhögskolorna skulle få ett verktyg att utvärdera resultat och effekter av sin verksamhet. I ett nästa steg underlaget kunna användas för dialog med finansärer och berörda parter kring det värde som de rörelseägda folkhögskolorna skapar och den finansiering de erhåller för att bedriva och utveckla sin verksamhet.

Payoffs uppdrag

Payoff har fått i uppdrag att utveckla en modell för uppföljning av de värden som de rörelseägda folkhögskolorna skapar. Underlaget ska kunna användas dels för att beskriva den nytta som skapas på samhällsnivå, men den ska även kunna beskrivas utifrån ett regionalt perspektiv och enskilda skolor. Payoff ska även testa modellen på tre pilotskolor samt bidra till förankring av modell och hur resultaten kan användas genom att genomföra informationsträffar runt om i landet tillsammans med uppdragsgivaren. Dessutom ska en analys genomföras i form av en nationell översikt, med utgångspunkt från uppgifter som finns beskrivna i offentliga rapporter om folkhögskolors verksamhet. Urvalet av de tre pilotskolorna gjordes i samråd med uppdragsgivaren och utifrån att de tre pilotskolorna ska spegla olika inriktningar, vilka innebär att de till viss del arbetar med olika typer av kurser och olika målgrupper.

Payoffs utgångspunkt är att vårt arbete i möjligaste mån skall vara lärande och stödja verksamhetens utveckling. Det innebär att resultat och lärdomar synliggörs för såväl för RIO som de rörelseägda folkhögskolorna samt att det underlättar arbete med spridningen av resultatet och slutsatserna av uppdraget och stödja verksamheternas fortsatta utveckling.

Payoff utgör ”externa ögon” och kommer att lyfta fram oberoende synpunkter och tankar kring hur RIO och de rörelseägda folkhögskolorna kan använda sig av modellen och de resultat som den bidrar till att synliggöra.

Genomförande

Under uppdraget har Payoff använt ett flertal metoder. Bland annat har vi använt oss av dokumentstudier, intervjuer/arbetsmöten, workshops och förankringsseminarium. Utöver detta har Payoff utgått från vår omfattande erfarenhet, databas med underlag från våra utvärderingar och väl beprövade modeller för verksamhetsutveckling¹ och samhällsekonomisk utvärdering.

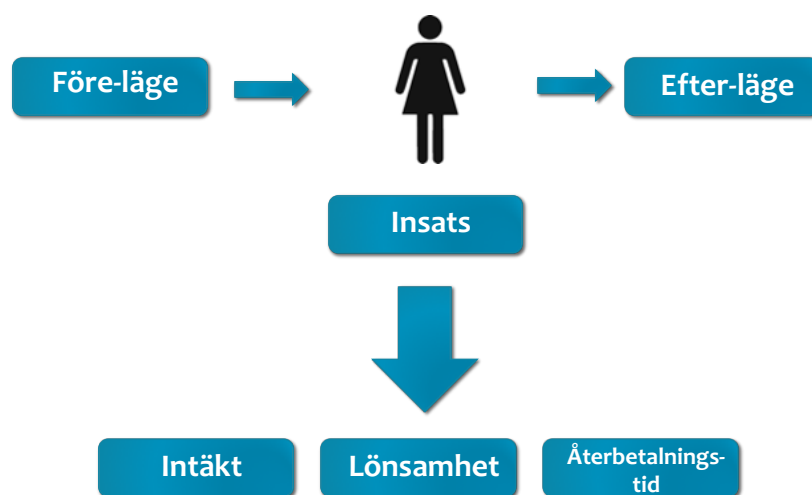
Modell för samhällsekonomisk utvärdering

Payoff arbetar i all sin verksamhet med fokus på att stödja våra uppdragsgivare att skapa samhällsnytta och hållbara resultat. För att åstadkomma detta arbetar vi med stöd av Nyttosam.

Nyttosam är Payoffs modell för samhällsekonomiska utvärderingar. Den bygger på grundläggande nationalekonomisk teori, Sveriges skattesystem, socialförsäkringssystemet, lagar och regler för arbetsmarknadspolitiska åtgärder och standardkostnader för ett stort antal insatser inom myndigheter och organisationer. Genom att beräkna värdet av det produktionsvärde som en individ som arbetar bidrar med och kostnaden för resursförbrukningen, t.ex. stödinsatser, handläggning och sjukvård, kan Nyttosam beräkna samhällsekonomisk potential, intäkt, lönsamhet och återbetalningstid. Beräkningarna kan göras i form av totalstudier, urvalsstudier och typfallsstudier. Det kan

¹ Verksam är en strukturerad och väl beprövad modell för verksamhetsutveckling med fokus på långsiktiga och hållbara effekter

ske både som förkalkyler, delkalkyler, kalkyler efter avslutad insats och framtidsprognoser. Resultat kan redovisas på samhällsnivå och nedbrutet för stad/kommun, region/landsting, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, övrig statlig verksamhet, och för individ/målgrupp.

Figur 3. Schematisk framställning av Payoffs modell för samhällsekonomiska utvärderingar, NyttoSAM

Avgränsningar

För att inte överdriva effekter i våra samhällsekonomiska beräkningar gör Payoff alltid avgränsningen att enbart räkna på effekterna för den aktuella individen. I detta fall de effekter som folkhögskolornas utbildningar skapar för deltagarna. Samtidigt är det viktigt att lyfta fram att individens livssituation även påverkar människor i deltagarens omgivning. Om deltagarens situation förbättras genom utbildningen så att de i förlängningen kommer i arbete och mår bättre är det sannolikt att även familjen och omgivningen påverkas positivt. Dessa sekundära effekter är mycket viktiga att lyfta fram, men för att skapa tydliga orsak-verkan-samband väljer Payoff att inte ta med dessa sekundära effekter i beräkningarna. Det betyder att det, utöver vad som visas i denna rapport, sannolikt uppstår ytterligare samhällsekonomiska effekter av stora värden.

Intervjuer och möten

Under uppdragets genomförande har intervjuer, fokusgrupper och förankringsseminarium varit verktyg för att lyfta fram kunskap, erfarenheter och olika perspektiv. Följande grupper har intervjuats eller deltagit i olika möten:

- Organisationschef, RIO
- Ordförande och representanter för styrelse, RIO
- Rektorer och relevant personal på pilotskolor
- Rektorer och representanter för en stor mängd folkhögskolor runt om i landet

Workshops

Under uppdraget har flera workshops genomförts. I dessa workshops har det skett arbete med olika uppgifter och teman.

Dokumentation

Under hela uppdraget har Payoff löpande fått ta del av en omfattande mängd relevant information. Dokumentationen har exempelvis bestått av:

- Rapporter och utvärderingar från olika myndigheter
- Årsredovisningar och ett flertal rapporter från Folkbildningsrådet
- Rapporter från SCB
- Dokumentation från Arbetsförmedlingen
- Rapporter från Statskontoret och SOU-utredningar
- Årsredovisningar och dokumentation från de tre pilotskolorna
- Övrig, relevant dokumentation

Löpande kommunikation

Utifrån Payoffs perspektiv har det varit lätt att hålla kontakten och kommunicera med uppdragsgivaren. Detta har skapat goda förutsättningar för Payoff att förstå de rörelsedrivna folkhögskolornas verksamhet och vilka problemområden som de har stött på.

Känslighetsanalys

Hur säkert kan vi vara på att de resultat som beräknas med föreslagna modeller i denna rapport beror just på den utbildningen på folkhögskola som deltagaren har studerat? Denna fråga är den stora utmaningen i all forskning och utvärdering av sociala insatser. Svaret är att vi helt enkelt inte kan veta vad som skulle ha hänt om vi inte hade satt in den insats, vars resultat vi vill analysera.

Kontrollgrupper är ett sätt att hantera detta problem, men är också svårt att använda sig av. Både av rent praktiska orsaker, så väl som etiska/moraliska orsaker. Payoff använder sig därför av en vedertagen metod, där vi identifierar ett antal troliga alternativscenarios, sk kontrafaktiska studier. Det enklaste alternativscenariot är att läget före insatsen skulle bestå om insatsen inte genomförs. Detta är grunden i hela den modell som presenteras i denna rapport. Vi fokuserar på skillnaden mellan före- och efterläge. I nästa steg kan troliga utvecklingar beskrivas i olika scenarios, vilka beräknas och jämförs med det faktiska före- och efterläget. Ju mer kunskap som ligger till grund för alternativscenarios desto större trovärdighet får resultaten

Samtidigt måste man vid all datainsamling ställa sig frågan om hur kostsam datainsamlingen får vara i förhållande till syftet med den data som samlas in. Insamlingen av data får aldrig bli viktigare och mer resurskrävande än syftet/mervärdet med kunskapen som kan genereras med hjälp av den data som samlas in.

Inom detta uppdrag har datainsamling för beräkning av resultat för pilotskolor skett med professionella bedömningar gjorda av rektor, erfarna pedagoger och administrativ personal, vilka har god kännedom om deltagarnas försörjningssituation. Syftet med

datainsamlingen var i första hand att, på ett kostnadseffektivt sätt, samla in data för att kunna testa modellen. I andra hand skulle insamlad data även ge en tillräckligt bra bild av det samhällsekonomiska värde som skolorna skapar. Utifrån detta syfte är det Payoffs bedömning att metoden varit relevant för ändamålet. Samtidigt har vi vid upprepade tillfällen under uppdraget rekommenderat uppdragsgivaren att skapa effektiva rutiner för framtida datainsamling, där syftet är att på ett mer robust sätt kunna visa på de faktiska samhällsekonomiska effekter som uppstår av verkliga deltagare. I detta fall är slumpmässigt urval en mycket beprövad och effektiv metod för insamling av data. Denna metod tar dock mer tid och resurser i anspråk än vad som varit motiverat i denna rapporters metodutvecklande uppdrag.

Modell för utvärdering

Grundläggande förankring

RIO vill, med utgångspunkt från en motion på kongressen 2017, ta fram en modell/verktyg för att på ett tydligt sätt kunna påvisa värdet av den nytta som de rörelseägda folkhögskolorna skapar i vårt samhälle, såväl lokalt, regionalt som på nationell nivå. Samtidigt är RIO en företrädare för 112 olika folkhögskolor, vilka har olika inriktningar och en hög grad av egenstyrelse. Därför har det varit av stor vikt att, under hela arbetet med att utveckla en utvärderingsmodell, ta avstamp i de lokala skolornas kunskap och behov samt att arbetet blir väl förankrat hos dessa. Därför har representanter från både RIOs ledning, RIOs styrelse och tre pilotskolor funnits med och bidragit med sin kunskap och sina synpunkter genom hela processen. Därutöver har tre informations- och förankringsträffar genomförts i Umeå, Stockholm och Göteborg där representanter för ett stort antal skolor funnits på plats.

Viktiga perspektiv

Några utgångspunkter

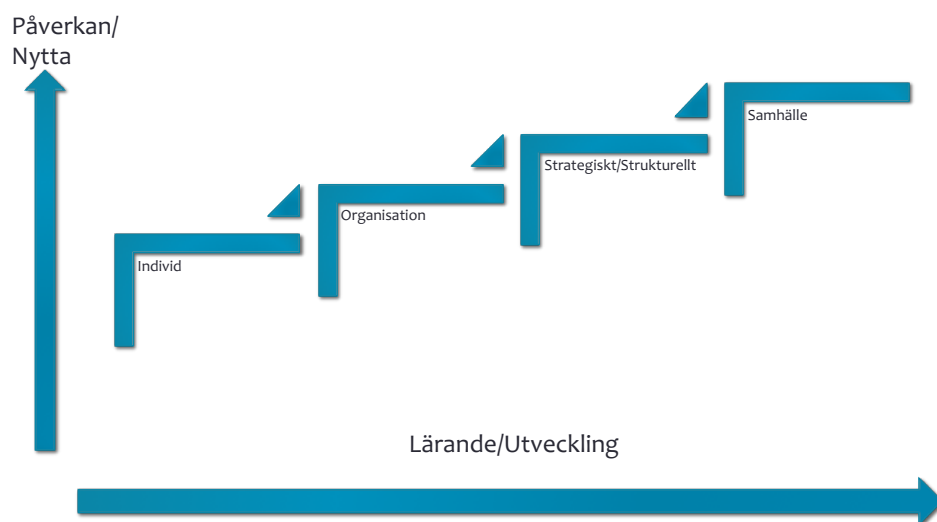
När vi ska titta på vilken nytta en verksamhet skapar, i det här fallet rörelseägda folkhögskolor, behöver vi svara på ett par frågor.

- För vem/vilka ska nytta skapas?
- Inom vilket tidsperspektiv ska nytta skapas?
- På vilken nivå ska nytta skapas?

När det gäller svaret på för vem/vilka nytta ska skapas får vi utgå från folkhögskolornas uppdrag och målgrupp. Folkhögskolor ska vara en resurs i samhället som ska bidra till att människor i högre grad kan ta ansvar för sina liv och omvärlden runt omkring. Men när det gäller att visa på de värden som folkhögskolorna skapar behöver skolorna kunna påvisa värde för de parter som finansierar folkhögskolorna.

Tidsperspektivet är viktigt när det gäller att beräkna och analysera resultat och effekter av utbildningsinsatser. Utbildning bör ses som en investering, men som inte nödvändigtvis ger omedelbar återbetalning. Det är därför viktigt att följa upp resultat både på kort sikt och effekter på längre sikt.

Nytta skapas på olika nivåer. I grunden är utbildningsinsatser något som skapar värden för den enskilda deltagaren/människan/individ. Beroende på vilket sätt som utbildningen genomförs och hur effektiv den är så skapas även nytta på andra plan. När Payoff gör analyser av nytta utgår vi från följande nivåer/perspektiv.

Figur 4. Nyttas skapas på olika nivåer, från individ- till samhällsnivå

Individnivån fokuserar på den nytta som den enskilda deltagaren/individerna upplever genom att utvecklas och i ökad grad kan leva ett självständigt liv samt må bättre. Organisationsnivå fokuserar på interna effektivitetsvinster som uppkommer genom att en organisation kan utveckla sitt sätt att arbeta och fungera. Den strategiskt/strukturella nivån fokuserar på hur samverkan mellan flera olika berörda parter utvecklas, inkl. att säkerställa att glapp mellan olika aktörers ansvarsområden minimeras och överbryggas. Samhällsnivån lyfter fram den totala helhetsbilden. Den hjälper till att fokusera på den totala nytta som skapas i samhällets alla berörda sektorer, även de som primärt inte varit involverade i genomförandet av den insats som utvärderas.

Teoretisk förankring och grundläggande data

De modeller som Payoff beskriver i denna rapport bygger på grundläggande national-ekonomisk teori utifrån ett cost/benefit-perspektiv. Resonemang och beräkningar utgår från de lagar och regler som styr vårt skattesystem, arbetsmarknadspolitiska åtgärder och vårt socialförsäkringssystem. Standardkostnader som används i beräkningar är hämtade från officiella databaser och rapporter, exempelvis från SCB, SKL, Kolada samt Arbetsförmedlingens och Försäkringskassans årsredovisningar.

Deltagare och skola

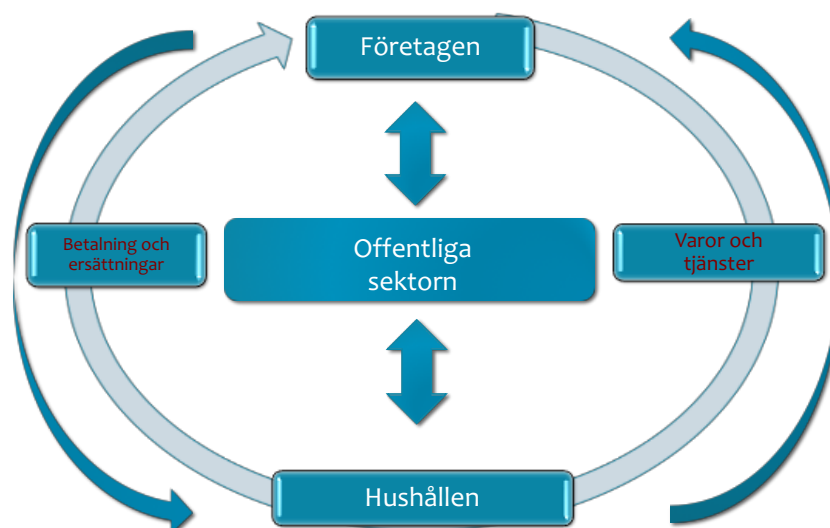
Uppdraget och utgångspunkten för hela arbetet i detta uppdrag har varit att kunna visa på värdet av folkhögskolornas verksamhet. Ett perspektiv är att titta på vilka ekonomiska effekter som uppstår genom att folkhögskolorna utbildar deltagare, vilka i ett nästa steg kan gå vidare till högre studier och arbete. De ekonomiska effekterna skapas genom att deltagarna i förlängningen och i ökad omfattning får anställning och därigenom bidrar till produktionen av varor och tjänster i samhället. Anställningarna ger deltagarna möjlighet att få lön och därigenom kunna försörja sig själva istället för att vara beroende av offentlig försörjning i form av bidrag och ersättningar.

Ett annat perspektiv är att med hjälp av modellen kunna visa på det värde som själva skolans existens bidrar med i lokalsamhället. Detta perspektiv utgår från att skolan allokeringar statlig och regional finansiering till den ort där skolan är geografiskt placerad.

De ekonomiska effekterna uppstår genom att skolan genererar arbetstillfällen, hyr lokaler samt köper utrustning och tjänster.

Samhällsekonomiska kretsloppet

De värden som skapas i samhället kan sammanfattas i det samhällsekonomiska kretsloppet. Detta är ett grundläggande nationalekonomiskt resonemang där varor och tjänster produceras i vårt samhälle. För detta utgår betalningar och ersättningar. Hushållen erbjuder arbetskraft till företag och offentlig sektor för att skapa produktion. För detta erhåller hushållen lön, för vilken de kan inhandla de varor och tjänster som produceras i samhället. Både företagen och hushållen betalar också in skatt till den offentliga sektorn. Offentliga sektorn tillhandahåller i sin tur framför allt välfärdstjänster i olika form, samt betalar ut stöd och ersättningar till behövande. Totalt sett skapar detta kretslopp vår bruttonationalprodukt, BNP.

Figur 5. Det samhällsekonomiska kretsloppet

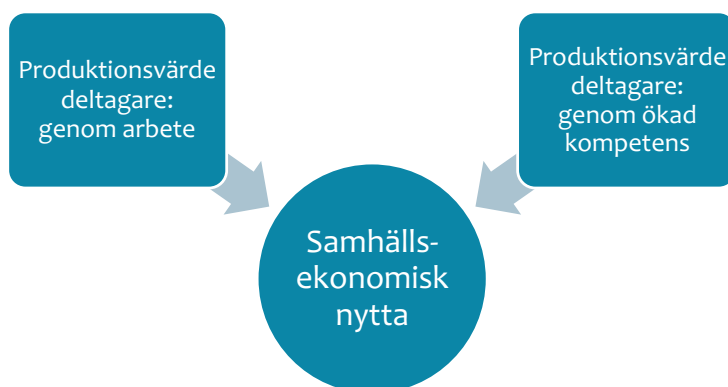
Varor och tjänster benämns som reala resurser och är det värde som på samhällsnivå skapar nytta. Lön, skatter, betalningar och andra ersättningar benämns finansiella resurser och används för att beskriva transfereringar av köpkraft i samhället. Finansiella resurser skapar på samhällsnivå inget mervärde, men kan skapa stora över- eller undervärden för respektive aktör i samhället. Om exempelvis en deltagare med hjälp av folkhögskolorna utbildning kan gå från att försörja sig via försörjningsstöd till att komma i arbete med lönesubvention sker följande. I samhället skapas ett ökat produktionsvärde genom att individen arbetar. För kommunen minskar kostnaderna för handläggning och utbetalat försörjningsstöd samt att skatteintäkterna ökar. Även regionen får ökade skatteintäkter. Arbetsförmedlingen får dock ökade kostnader på grund av lönesubventionen. Staten får ökade intäkter för indirekta skatter. Men den stora vinnaren är individen som inte längre behöver försörja sig på bidrag, utan istället kan försörja sig själv och därigenom kan leva ett mer självständigt liv.

Övergripande modell

Samhällsekonomisk nytta

I arbetet med att ta fram en modell för att visa på det värde som de rörelsedrivna folkhögskolorna skapar genom att stödja och utveckla sina deltagare har vi utgått från begreppet samhällsnytta. Med samhällsnytta avser vi det totala värde som folkhögskolorna skapar, både monetära och icke-monetära värden. Med monetära värden menar vi allt som ryms inom det samhällsekonomiska kretsloppet. Med icke-monetära värden menar vi mer kvalitativa värden, t ex välbefinnande, hälsa och livskvalitet.

De monetära värdena samlas under begreppet samhällsekonomisk nytta och består av den ökade produktion som deltagarna på folkhögskolor kan skapa med hjälp av utbildningen på kort eller på längre sikt. Detta värden kan även delas upp i två delar. Dels att deltagare över huvud taget kan ta steget in på arbetsmarknaden, alternativt öka sin tjänstgöringsgrad. Det betyder att de kan öka den tid de utför ett arbete som de får lön för. Dels består värdet i att deltagarna genom utbildningen får förutsättningar att utföra ett mer kvalificerat arbete än de hade kunnat utföra utan utbildningen. Därigenom kan deltagaren bidra till ett ökat samhällsekonomiskt värde.

Figur 6. Samhällsekonomisk nytta skapas genom mer arbete och genom ökad kompetens

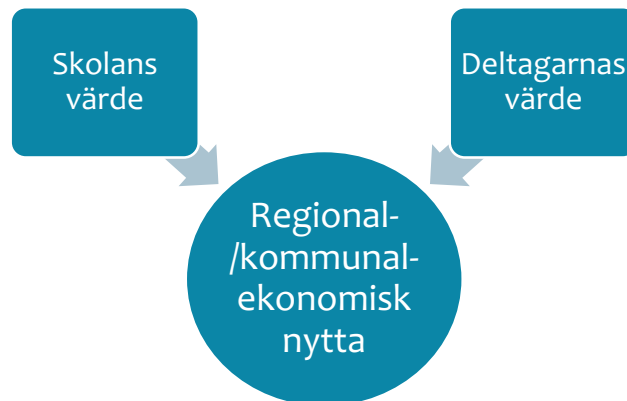
För att beräkna de ekonomiska värden som deltagarna skapar med hjälp av den utbildning och det stöd som de får från folkhögskolorna använder vi oss av de parametrar som skapar påverkan på samhälls ekonomin; förändrad försörjningssituation och förändrad förbrukning av samhällsresurser.

Den förändrade försörjningssituationen beskriver den samhällsekonomiska stegförflyttning som deltagarna klarar av att göra med stöd från folkhögskolorna. Förändringen i försörjningssituation beskriver deltagarens förflyttning mellan olika typer av offentliga försörjningsformer mot lön från arbete. Den beskriver även hur försörjningsbördan förflyttas mellan olika aktörer i samhället.

Regionalekonomisk nytta

I arbetet med att ta fram en modell för att beskriva den regionalekonomiska nyttan har vi istället utgått från de effekter som skapas genom att den enskilda folkhögskolan

är geografiskt placerad på en viss ort. Då är det själva skolans verksamhet som bidrar till de ekonomiska effekterna samt att deltagarna bor och konsumerar på orten under studietiden. Genom sin geografiska placering allokera skolan statliga och regionala bidrag till den aktuella orten, vilket skapar arbetstillfällen på skolan, uthyrning av lokaler samt inköp av utrustning och olika typer av tjänster på det lokala planet. Deltagarna skapar ekonomiska effekter genom att de konsumerar sina inkomster på plats på den aktuella orten. Inkomsterna består av studiemedel, lön från deltidsarbete och eventuella bidrag.

Figur 7. Den enskilda skolans regionalekonomiska avtryck

Datainsamling

Samhällsekonomisk nytta

Den samhällsekonomiska nyttan är ett resultat av de stegförflyttningar mot självförsörjning genom arbete som deltagarna på folkhögskolorna gör. Stegförflyttningen, d.v.s. förändringen, beräknas utifrån hur försörjningssituationen såg ut Före deltagaren påbörjar sin utbildning på folkhögskola och jämförs med hur sen ser ut Efter att utbildningen av avslutad. Därför behövs datainsamling göras på individnivå.

Följande data är relevant att samla in;

FÖRE-läget (när deltagaren påbörjar sin utbildning)	
Hur försörjde sig deltagaren året (12 mån) innan utbildningen på fhsk påbörjades?	☐ lön ___ % (andel av heltid) ☐ studier ___ % (andel av heltid) ☐ bidrag ___ % (andel av heltid) ☐ försörjd av familj ___ % (andel av heltid)
Lönenivå vid arbete - Ange vilken genomsnittlig månadslön deltagaren har haft för det lönearbete som hen har utfört året innan utbildningen på fhsk påbörjades.	☐ - 10 000 kr/mån ☐ 10 001 - 15 000 kr/mån ☐ 15 001 - 20 000 kr/mån ☐ 20 001 - 25 000 kr/mån ☐ 25 001 - 30 000 kr/mån ☐ 30 001 - kr/mån
Vid lönearbete, ange om anställningen är osubventionerad eller subventionerad	☐ osubventionerat arbete ☐ subventionerat arbete *
För studier - Ange om deltagaren har studerat med studiestöd	☐ CSN ☐ annan finansiering _____
För bidrag/ersättning - Ange samtliga myndigheter som deltagaren fått bidrag/ersättning från året före utbildningen på fhsk påbörjades.	☐ Arbetsförmedling ☐ Försäkringskassa ☐ kommun ☐ annat _____

* Vid subventionerat arbete antar vi en subventionsgrad på 80% för att inte överdriva de samhällsekonomiska effekter som skapas

EFTER-läge 1: Prognos 12 mån framåt (samlas in vid avslutad utbildning)	
Hur planerar deltagaren att försörja sig året efter avslutad fhsk-utbildningen? - Ange avseende en 12-månadersperiod - Möjligt att ange flera alternativ	☐ lön ___ % (andel av heltid) ☐ studier ___ % (andel av heltid) ☐ bidrag ___ % (andel av heltid) ☐ försörjd av familj ___ % (andel av heltid)
Lönenivå för arbete - Ange endast ett alternativ	☐ - 10 000 kr/mån ☐ 10 001 - 15 000 kr/mån ☐ 15 001 - 20 000 kr/mån ☐ 20 001 - 25 000 kr/mån ☐ 25 001 - 30 000 kr/mån ☐ 30 001 - kr/mån
Vid arbete/eget företag - Ange ett alternativ för osubv/subv	☐ osubventionerat arbete ☐ subventionerat arbete
För studier - Ange om deltagaren har studerat med studiestöd	☐ CSN ☐ annan finansiering _____
För bidrag/ersättning - Ange samtliga myndigheter som deltagaren fått bidrag/ersättning från året före utbildningen på fhsk påbörjades.	☐ Arbetsförmedling ☐ Försäkringskassa ☐ kommun ☐ annat _____

Med hjälp av frågorna ovan skapas ett underlag för beräkningar av den samhällsekonomiska nyttan. Det är också viktigt att skapa rutiner för att hantera insamlingen av data på ett effektivt sätt. Exempelvis är slumpmässiga urvalsstudier effektiva och ger ett trovärdigt resultat jämfört med att genomföra kostsamma totalstudier.

Analys- och förklaringsvariabler

Utöver de samhällsekonomiska resultaten behövs en förståelse för hur resultaten ska tolkas och analyseras. Därför har en dialog förts med representanter för RIO och de tre pilotskolorna kring vilka dessa förklaringsvariabler skulle kunna vara. Under arbetets gång har det framkommit att det finns ett redan befintligt uppföljningsverktyg, vilket fokuserar på mer mjuka värden av folkhögskolornas verksamhet; FB-kvalitet. FB-kvalitet är en kvalitetsenkät och plattform för att mäta folkbildningskvalitet inom följande fyra perspektiv; deltagarnas måluppfyllelse, deltagarnas framtida nytta, folkhögskolans mål och kunskap inom prioriterade samhällsfrågor. FB-kvalitet drivs av ett nätverk av 80 folkhögskolor.

Payoff har analyserat och plockat ut de frågeställningar/variabler i FB-kvalitet som kan användas för att förstärka och förtydliga analysen av de samhällsekonomiska resultaten. Fördelen med FB-kvalitet är att det är ett redan befintligt verktyg, vilket det dessutom finns historiska data för. Det finns även befintliga rutiner för hur verktyget ska användas. Följande förklaringsvariabler är aktuella att använda.

FÖRE-läge: avser året innan studier på fhs (besvaras vid inskrivning)	
Allmänt (graderad skala enligt FB-kvalitet)	<ul style="list-style-type: none"> • Kön • Ålder • Funktionsnedsättning • Högsta svenska utbildning före fhs
Varför går deltagaren fhs-utbildning? (graderad skala enligt FB-kvalitet)	<ul style="list-style-type: none"> • Ökade möjligheter att studera vidare • Yrkesutbildning • Bättre möjligheter att få arbete • För min personliga utveckling
Demokrati och kultur (graderad skala enligt FB-kvalitet)	<ul style="list-style-type: none"> • Olika former av kultur • Demokrati, mänskliga rättigheter och människors lika värde

EFTER-läge 1, 2, 3... : avser åren efter studier på fhs (besvaras vid utskrivning, 12 mån, 24 mån...)	
Allmänt (graderad skala enligt FB-kvalitet)	<ul style="list-style-type: none"> • Kön • Ålder • Funktionsnedsättning • Högsta svenska utbildning före fhs • Antal avslutade terminer på fhs
Nytta efter utbildning (graderad skala enligt FB-kvalitet)	<ul style="list-style-type: none"> • Jag har ökat mina möjligheter att studera vidare • Studierna ger mig bättre möjligheter i arbetslivet • Min tid på folkhögskola har varit meningsfull (bra) för mig
Demokrati och kultur (graderad skala enligt FB-kvalitet)	<ul style="list-style-type: none"> • Olika former av kultur • Demokrati, mänskliga rättigheter och människors lika värde

Även när det gäller data från FB-kvalitet behövs en Före- och en Efter-mätning för att kunna identifiera deltagarnas stegförflyttningar och därigenom kunna använda informationen vid analysen av de samhällsekonomiska värdena. De parametrar som ovan finns redovisade under rubriken *Allmänt* används för att kunna bryta ner och analysera resultaten utifrån olika undergrupper. Kategorin *Varför går deltagaren fhsk-utbildning?/Nytta efter utbildningen* används för att analysera i vilken mån utbildningen är arbetslivsinriktad eller om deltagaren går utbildningen mer för sin egen skull. *Demokrati och kultur* är viktigt att analysera utifrån att utbildningsformen folkhögskola arbetar för att utveckla vårt samhälles demokratiska rättigheter och skyldigheter. Folkhögskolor har en stor betoning på deltagarinflytande och samarbete. Kulturen används som ett redskap för att lyfta fram samhällsaktuella frågor, skapa gemenskap och inkludering.

Resultat från tre pilotskolor

Modellen för beräkningar av värdet på den nytta som de rörelseägda folkhögskolorna skapar på lokal/regional nivå och samhällsnivå har utvecklats i nära samarbete med tre pilotskolor. Pilotskolorna är

- BiskopsArnö folkhögskola
- Karlskoga folkhögskola
- Västerås folkhögskola

De tre skolorna har valts ut med utgångspunkt att de har olika inriktning och att de på så sätt på ett bra sätt representerar den stora bredd och de olikheter som är ett signum för folkhögskolorna verksamhet. BiskopsArnö valdes ut för att de har en tydlig profil mot särskild kurs, Västerås folkhögskola valdes för att skolan har en tydlig profil mot allmän kurs och Karlskoga folkhögskola valdes för att verksamheten har en bred mix av kurser.

Huvudsakligt fokus för beräkningarna i denna rapport är att testa modellen. Därutöver vill vi även visa på troliga resultat och effekter som uppkommer genom folkhögskolornas verksamhet. Med anledning att huvudsyftet är att testa modellen har vi valt att använda oss av uppskattade data. Insamlingen skedde i workshopform, där rektor, pedagogisk personal och administratör besvarade ett antal frågor under ledning av Payoff. Därigenom kunde vi identifiera hur en genomsnittsdeltagare ”ser ut” på respektive skola och i vilken omfattning deltagarens genomgår en stegförflyttning.

Samhällsekonomisk potential

Den samhällsekonomiska potentialen beskriver den ekonomiska omfattningen på deltagarnas utanförskap, det vill säga hur stor den sammanlagda kostnaden för samhället är på årsbasis av att deltagarna inte arbetar heltid och att dom behöver stöd från olika samhällsaktörer.

Nedan redovisas potentialen per deltagare för respektive skola utifrån ett försörjningsperspektiv. Det betyder att utanförskapskostnaderna nedan beror på att deltagarna inte försörjer sig själva genom att arbeta heltid. Orsaken till att deltagarna på Karlskoga folkhögskola har den lägsta potentialen/utanförskapskostnaden beror på att individerna till viss del försörjer sig via deltids- och extraarbete innan de påbörjar studierna. Orsaken till att deltagarna på Västerås folkhögskola har den högsta potentialen/utanförskapskostnaden beror i sin tur på att individerna till stor del försörjer sig med hjälp av försörjningsstöd eller inte har någon inkomst alls samt försörjs av sin familj. Deltagarna på Västerås folkhögskola har därmed relativt de andra skolornas deltagare i beräkningarna ett större ekonomiskt utanförskap när de påbörjar studierna.

Tabell 4. Samhällsekonomisk potential för de tre pilotskolorna

Folkhögskola	Potential/deltagare (försörjning)	Orsak
BiskopsArnö	570 000 kr	FÖRE-läge: studier och lite jobb
Karlskoga	514 000 kr	FÖRE-läge: Etablering, studier och jobb
Västerås	583 000 kr	FÖRE-läge: Försörjningsstöd och familj

I de allra flesta fall är det just kostnader för icke-arbete som utgör den absolut största posten när utanförskapskostnader beräknas. Undantag kan exempelvis vara när beräkningar görs av tungt kriminella som förbrukar stora resurser inom rättssystemet eller svårt sjuka personer som behöver avancerad sjukvård. Då utgör individernas resursförbrukning också avsevärda kostnader. För att undersöka i vilken omfattning det kan vara relevant att följa upp resursförbrukning hos deltagarna på folkhögskolor har vi med hjälp av skolornas personal gjort bedömningar av deltagarnas behov av offentliga stödinsatser och uppskattad resursförbrukning på BiskopsArnö och Västerås folkhögskola. Som framgår av tabellen nedan finns en viss resursförbrukning i form av stöd från vården, utredningar inom socialtjänsten och insatser inom rättsväsendet. När vi tittar på omfattningen kan vi dock konstatera att det rör sig om marginella kostnader. För deltagarna på BiskopsArnö ökar exempelvis den totala potentialen/utanförskapskostnaden från 570 000 kr per deltagare till 574 000 kr per deltagare, d.v.s. den ökar marginellt med 4 000 kr per deltagare.

Tabell 5. Samhällsekonomisk potential för de tre pilotskolorna inkl. resursförbrukning

Folkhögskola	Potential/deltagare (försörjning + resursförbr.)	Orsak
BiskopsArnö	574 000 kr	FÖRE-läge: studier + behov av stöd från vården
Karlskoga	-----	-----
Västerås	593 000 kr	FÖRE-läge: Försörjningsstöd och familj + stöd från vård och rättsväsende

Normalt sett är det relativt lätt att samla in information om individers försörjning, medan det normalt sett tar betydligt mer tid att samla in information om resursförbrukning. Det är därför Payoffs rekommendation att när framtida utvärderingar görs enligt den modell som beskrivs i denna rapport ska fokus i första hand ligga på deltagarnas försörjning, d.v.s. i vilken omfattning de försörjer sig via olika ersättningar eller via arbete. Detta ger en bra bild av de samhällsekonomiska effekter som uppstår, samtidigt som det inte kräver omfattande resurser för informationsinsamling.

Samhällsekonomisk intäkt

Samhällsekonomisk intäkt är det totala resultatet som skapas av att deltagarna genomgår en stegförflyttning från Före-läget till Efter-läget. I de fall när deltagaren genomgår en positiv stegförflyttning ökar graden av självförsörjning genom arbete samtidigt som deltagaren i mindre grad är beroende av stöd från samhället.

I tabellen nedan redovisas de intäkter per deltagare som i genomsnitt skapas på de tre pilotskolorna. På kort sikt, det vill säga året efter att deltagaren har lämnat folkhögskolan, skapas den största intäkten hos deltagarna på BiskopsArnö. Anledningen är att

många av dessa deltagare, med stöd av sin utbildning, omgående kan börja arbeta och i större omfattning försörja sig själva. Deltagarna på Karlskoga folkhögskola skapar på kort sikt en betydligt mindre intäkt. Det beror på att många av skolans deltagare inte börjar arbeta direkt efter avslutad utbildning. Istället går de vidare till fortsatta studier. I det korta perspektivet skapar studier inga samhällsekonomiska intäkter, utan kostar att genomföra. Studier bör därför ses som en investering i deltagarnas framtida förmåga att arbeta.

Studier är en viktig "friskfaktor" och indikator på att en individ i framtiden ökar sina förutsättningar att få och behålla ett arbete, vilket gör att studier bör ses som en social investering bl.a. för att öka graden av egenförsörjning och minska/förhindra utanförskap. Utbildning ökar även individens förutsättningar att få ett mer avancerat arbete med högre lön, jämfört med om individen inte hade utbildat sig. Det är därför sannolikt att den lägre intäkten per deltagare i Karlskoga på sikt kommer att utvecklas positivt och öka när deltagarna är klara med sin "utbildningskarriär" och istället söker sig till arbetslivet. Västerås har en profil med fokus på allmän kurs. Merparten av deltagarna går vidare till fortsatta studier, men ett antal deltagare arbetar. Jämfört med BiskopsArnö är det färre som har arbete som sin huvudsakliga försörjning. Istället är det många som jobbar extra parallellt med fortsatta studier. Det gör att intäkterna på kort sikt inte blir lika höga som för BiskopsArnö.

Tabell 6. Samhällsekonomisk intäkt för de tre pilotskolorna

Folkhögskola	Intäkt/deltagare (försörjning)	Orsak
BiskopsArnö	63 000 kr/år	Många till studier och jobb
Karlskoga	27 000 kr/år	Många till studier och till subv. jobb
Västerås	44 000 kr/år	Många till studier och jobb

Även när det gäller intäkterna har Payoff, tillsammans med skolornas personal, gjort en uppskattning om effekten av att även räkna på minskad resursförbrukning. I tabellen nedan framgår tydligt att den minskade resursförbrukningen påverkar de totala intäkterna i liten omfattning. Detta stärker ytterligare slutsatsen att folkhögskolorna i första hand bör fokusera på deltagarnas försörjningssituation när de följer upp och beräknar den samhällsekonomiska nyttan enligt den modell som redovisas i denna rapport.

Tabell 7. Samhällsekonomisk intäkt för de tre pilotskolorna inkl. resursförbrukning

Folkhögskola	Intäkt/deltagare (försörjning + resursförbr.)	Orsak
BiskopsArnö	64 000 kr/år	Många till studier och jobb + minskad resursförbrukning
Karlskoga	-----	-----
Västerås	48 000 kr/år	Många till studier och jobb + minskad resursförbrukning

Lönsamhet och återbetalningstid

Lönsamhet och återbetalningstid är två viktiga nyckeltal när det gäller att analysera samhällsekonomiska effekter. Lönsamheten beskriver de totala samhällsekonomiska

intäkter som skapas minus kostnaderna för själva insatsen, vilka i detta fallet utgörs av kostnaden per deltagare för att genomföra utbildningen. Observera att intäkterna är årligen återkommande så länge deltagarna behåller sin status, men att insatskostnaden är av engångskaraktär. De betyder att lönsamheten på kort sikt kan vara negativ, men ändå skapa en betydande lönsamhet på sikt.

Återbetalningstiden beskriver den tid det tar för samhället att få tillbaka de satsade resurserna. Om lönsamheten är negativ första året betyder det att det tar över ett år innan samhället har fått tillbaka de satsade resurserna. Om lönsamheten är positiv redan första året betyder det att återbetalningstiden är kortare än ett år. Återbetalningstiden är ett mycket användbart nyckeltal, då det skapar förutsättningar för att på ett tydligt sätt bedöma effektiviteten hos olika typer av samhällsrelaterade insatser som skapar långsiktiga effekter. Återbetalningstid skapar även möjligheter till att jämföra effektiviteten för olika typer av insatser. På så sätt minskar fokus på hur kostsam en insats är och istället ökar fokus på hur effektiv insatsen är, det vill säga vilken insats som ger mest effekt per satsad krona.

Ett exempel på en social investering

Om vi antar att det kostar 100 000 kronor per år att utbilda en deltagare på folkhögskola kommer lönsamheten på alla tre pilotskolorna att vara negativ första året. Om analysen bara sker med ett budgetårs perspektiv kommer insatsen att betecknas som icke lönsam. Lönsamheten för BiskopsArnö blir i så fall -37 000 kr (63 000 – 100 000) efter ett år. Men redan efter två år har det skapats en positiv lönsamhet motsvarande 26 000 kr (2 x 63 000 – 100 000). Med samma resonemang skapas det på fem års sikt en lönsamhet motsvarande 215 000 kr per deltagare², eftersom insatskostnaden är en engångskostnad och intäkterna är årligen återkommande.

Utifrån detta exempel kan vi konstatera att det är av stor vikt att analysera folkhögskolornas verksamhet utifrån ett socialt investeringsperspektiv, dvs. att insatser som görs idag kan ta flera år innan de har betalat tillbaka sig. Det är även viktigt att uppmärksamma att utbildning är en bra grund för att skapa samhällsekonomisk lönsamhet, men att det många gånger kan ta längre tid innan resultaten uppstår jämfört med att en individ matchas direkt mot arbete. Däremot är en utbildning ofta en bra garanti för att få en hållbar förankring i arbetslivet och en bidragande orsak till att individen kan utvecklas snabbare och ta mer avancerade arbeten än om individen inte hade utbildat sig. Det är alltså när deltagarna faktiskt kommer i arbete som intäkterna skapas. Om deltagarna inte går till arbete i någon form skapas heller inga intäkter.

Regionalekonomiskt avtryck

En viktig utgångspunkt i arbetet med att ta fram en modell för att visa på värdet av den samhällsnytta som de rörelsedrivna folkhögskolorna skapar är att visa på den regionalekonomiska effekten. Payoff har därför tagit fram en modell för att beskriva det regionalekonomiska avtrycket som skapas genom att en folkhögskola finns geografiskt placerad på en viss ort. Vi utgår då från folkhögskolans årsredovisning, vilken visar i

² Denna kalkyl förutsätter att status efter ett år kvarstår under hela femårsperioden.

vilken omfattning som skolan har allokerat statsbidrag och skapat andra intäkter så att personal kan anställas, lokaler hyras samt att varor och tjänster för driften kan köpas in. Därefter kompletteras bilden med att deltagarna uppbär studiestöd, vilket konsumeras i det lokala näringslivet och därigenom skapar ytterligare regionalekonomiska effekter. Det regionalekonomiska avtrycket speglar helt enkelt storleken på skolans verksamhet. Ju fler anställda, ju större lokaler och ju fler deltagare skolan har desto större blir det regionalekonomiska avtrycket.

Utifrån de uppgifter som Payoff har fått angående skolornas storlek och antal deltagare skapas ett regionalekonomiskt avtryck per skola, motsvarande vad som visas i tabellen nedan.

Tabell 8. Regionalekonomiskt avtryck för de tre pilotskolorna

Folkhögskola	Avtryck/skola, inkl. deltagare
BiskopsArnö	46,4 mkr/år
Karlskoga	66 mkr/år
Västerås	67,8 mkr/år

Nationell översikt

Ovan har vi använt oss av de den framtagna modellen för att visa i vilken omfattning samhällsekonomiska effekter skapas genom att deltagare på de tre pilotskolorna gör stegförflyttningar mot att i större utsträckning klara av att försörja sig genom arbete. Vi har även visat vilket regionalekonomiskt avtryck som skapas genom att skolan finns på en viss ort och bl.a. anställer personal, hyr lokaler och att skolans elever konsumerar sina studiemedel i de lokala affärerna.

För att sätta dessa resultat i ett bredare perspektiv har vi gjort en dokumentanalys av ett antal nationella rapporter som beskriver folkhögskolornas verksamhet och resultat på en övergripande nivå. Det finns en mängd rapporter som beskriver folkhögskolorna och dess verksamhet utifrån ett kvalitativt perspektiv. Däremot finns det få rapporter som redovisar kvantitativa resultat och ännu färre som kan användas som underlag för samhällsekonomiska bedömningar. Flera av rapporterna vi tagit del av lyfter dessutom fram problemet med bristen på adekvata utredningar där kvantitativa effektmätningar har genomförts avseende folkhögskolornas verksamhet och resultat.

Payoff har, i samråd med uppdragsgivaren, valt ut två rapporter som har någon form av underlag som kan användas för samhällsekonomiska bedömningar. Det är

- Statskontorets rapport från 2018, "En folkbildning i tiden – en utvärdering utifrån syftena med statsbidraget"
- SCBs rapport från 2017, "Etablering på arbetsmarknaden och övergång till högskolestudier efter lång särskild kurs på folkhögskolan".

I dessa rapporter finns vissa kvantitativa data som kan användas som underlag för beräkningar och bedömningar av värdet på den samhällsekonomiska nytta som folkhögskolorna skapar. Däremot är underlaget smalare till sin karaktär än det material som vi föreslår att RIO ska använda sig av. Den samhällsekonomiska "bild" som kan beskrivas med Statskontorets och SCBs rapporter blir därför inte lika heltäckande.

Utifrån de två ovan nämnda rapporterna gör vi nedan en beskrivning av vilka ekonomiska effekter som kan tydliggöras och lyftas fram. Vi vill dock påpeka att beräkningarna för de tre pilotskolorna är gjorda utifrån den grundläggande modell som Payoff förslår för utvärdering av samhällsekonomiska effekter av folkhögskolornas verksamhet. Dessa effekter är uträknade från ett bredare underlag av ekonomiska parametrar, vilka ger en heltäckande bild av den samhällsekonomiska stegförflyttning/utveckling som deltagarna genomgår med stöd från folkhögskolornas utbildningar.

Det statistiska underlaget i Statskontorets och SCBs rapporter är omfattande. Underlagen visar dock bara på begränsade delar av den samhällsekonomiska stegförflyttningen/utvecklingen hos deltagarna. Dessutom är det statistiska materialet, framför allt i SCBs rapport, uppdelat i grova intervall vilket ytterligare minskar deras möjlighet att visa på en nyanserad och heltäckande bild av folkhögskolornas verksamhet. Resultaten som är framräknade för pilotskolorna och resultaten som är framräknade med hjälp av de nationella rapporterna är därmed inte direkt jämförbara. De ska snarare ses som ett försök att belysa värdet av folkhögskolorna utifrån olika perspektiv.

Folkbildningens påverkan på samhällets ekonomi

Utbildningspolitikens mål är delvis direkt kopplade till ekonomiska mål och delvis till andra målsättningar, vilka är helt eller delvis frikopplade från ekonomiska effekter. Exempel på ekonomiska mål som utbildningsinsatser kan bidra till är att höja arbetskraftens produktivitet och därigenom förbättra individernas möjligheter till sysselsättning och inkomster, d.v.s. egenförsörjning. Minskade skillnader i socioekonomisk status mellan olika grupper är delvis ett mål av ekonomisk karaktär, men kan även ses som beskrivning av i vilken omfattning utbildningsinsatser har lyckats bidra till ett socialt hållbart samhälle. Ökad allmänbildning och förbättrad demokrati är exempel på önskvärda effekter av utbildning, men som inte bör - och svårligen kan - mätas monetärt. Inom nationalekonomisk teori betraktas samtliga effekter ovan, materiella och icke-materiella, som positiva i de fall de ökar invånarnas upplevda nytta och välfärd. Ett sammanfattande begrepp som används mer och mer är för att beskriva dessa effekter är också Socialt kapital³. Det är dock enbart de ekonomiska parametrarna som vi i denna rapport använder för att beräkna och analysera de samhällsekonomiska resultaten och effekterna.

Hur effektiv en utbildning är när det gäller att leda till positiva ekonomiska effekter beror i huvudsak på tre faktorer. För det *första*, elevernas förmågor/kapacitet att ta till sig utbildningen. För det *andra*, själva produktionsprocessen där lärarnas kapacitet och pedagogiska förmåga spelar en viktig roll. Utbildningens innehåll, den pedagogiska modellen och andra förhållanden inom själva utbildningen påverkar också utfallet. Den *tredje* faktorn är omvärldsförhållanden efter genomförd utbildning, exempelvis konjunktur och den lokala arbetsmarknaden. För att kunna beräkna och analysera de ekonomiska effekterna behövs ett antal mätbara indikatorer som beskriver deltagarnas utveckling. Exempel på sådana mätbara indikatorer är individens arbetsinkomst, anställningens tjänstgöringsgrad och huruvida anställningen är subventionerad eller inte och i så fall till vilken nivå. Alla dessa indikatorer beskriver i vilken omfattning en individ bidrar till produktionen av varor och tjänster i samhället. Dessa indikatorer fångas på ett heltäckande sätt i den modell som används för beräkningarna för pilotskolorna. Underlaget från Statskontorets och SCBs rapporter hanterar bara en av dessa delar, arbetsinkomsten.

Nedan gör vi ett försök att, utifrån Statskontorets och SCBs rapporter, beskriva deltagarnas förutsättningar och de ekonomiska effekter, på en övergripande nivå, som folkhögskolornas verksamhet bidrar till att skapa.

Deltagarna – varför de läser på folkhögskola

Enligt rapporterna från Statskontoret och SCB har många av folkhögskolornas deltagare arbetsmarknadsinriktade motiv till sina studier. Att studera handlar för många deltagare i förlängningen om att kunna få ett intressant arbete och kunna försörja sig själv. Vi kan även konstatera att rapporterna beskriver att folkhögskolornas deltagargrupper förändras över tid. Inom Allmän kurs är det exempelvis en ökande andel män, utrikesfödda, personer med funktionsnedsättning samt unga och kortutbildade jämfört med tidigare.

³ Nyttan med folklig bildning: en studie av kapitalformer i folkbildandets verksamhet, Bert Gustavsson och Matilda Wiklund

Allmän kurs

Allmän kurs riktar sig i huvudsak till deltagare som har behov av studieförberedande kurser. Av deltagare på Allmän kurs hade 81 procent⁴ kortare utbildning än två års gymnasium. Det avspeglar på ett tydligt sätt den allmänna kursens inriktning mot att vara behörighetsgrundande till högre studier. En jämförelse i Statskontorets rapport visar också att deltagare på folkhögskolornas utbildningar till viss del utgörs av en annan målgrupp än exempelvis deltagarna på Komvux. På Komvux har deltagarna en högre grundutbildning innan de påbörjar studierna, vilket bör innebära att de står närmare arbetsmarknaden.

Studier på allmän kurs är fokuserad på att i ett första steg skapa förutsättningar för deltagarnas fortsatta studier. Det är först i nästa steg som allmän kurs skapar förutsättningar för inträde på arbetsmarknaden. När vi analyserar resultaten i Statskontorets rapport bekräftas tydligt att deltagarna, på kort sikt, går till studier. Det är först på ett till två års sikt som deltagarna kommer i arbete och då ökar även deras arbetsinkomst.

Rapporterna har även ställt frågor till deltagarna angående deras egen uppfattning kring utbildningen på folkhögskola. På allmän kurs uppgav 90 procent att de själva anser att deras förutsättningar till fortsatta studier har förbättrats. Deltagarna beskriver i rapporterna att de anser att studier på allmän kursen också har betydelse för att stärka deras framtida förutsättningar på arbetsmarknaden.

Särskild kurs

Inom ramen för de särskilda kurserna finns en relativt stor spridning i orsaken till varför personer söker sig till utbildningen. De två viktigaste orsakerna/kategorierna är Personlig utveckling och Yrkesutbildning. Den tredje största kategorin är intressen för Kursens innehåll. Detta skiljer sig markant från allmän kurs där kategorin Behörighet till fortsatta studier är överlägset störst. Bland deltagarna på särskild kurs finns alltså en mix av personer som studerar för sin egen skull, utan någon direkt målsättning att utvecklas i ett professionellt perspektiv och de deltagare som har en mycket tydlig inriktning på arbetsmarknaden genom att de studerar yrkesinriktade kurser. Andelen som studerar på särskild kurs för att i nästa steg kunna studera vidare är mycket liten.

Förutsättningar på arbetsmarknaden

Samhällsekonomiska effekter visar på utbildningars förmåga att stärka deltagarnas förutsättningar till arbete. På allmän kurs, vilken i större utsträckning är fokuserad på att skapa behörighet för fortsatta studier, är det 46 procent⁵ av deltagarna som ändå anser att kursen har stärkt deras förutsättningar på arbetsmarknaden. På särskild kurs är motsvarande nivå 67 procent.

Att den är en så pass mycket lägre nivå på allmän kurs beror troligtvis på att kopplingen till arbetsmarknaden inte är lika tydlig för deltagarna som den är på särskild kurs. De som läser allmän kurs ser den primärt som en möjlighet att komma vidare till

⁴ Steget vidare, Folkbildningsrådet, Nr 1 2015

⁵ Steget vidare, Folkbildningsrådet, Nr 1 2015

fortsatta studier. Rapporterna beskriver helt enkelt att motiven till att studera på folkhögskola allmänt skiljer sig ganska mycket bland olika deltagare och att det skiljer sig även mellan de grupper av deltagare som väljer att studera på allmän respektive särskild kurs.

När det gäller att beskriva deltagarnas egna uppfattningar om varför de studerar finns en rad rapporter och undersökningar gjorda. Det är däremot mycket svårare att få en bild av vilka faktiska resultat och effekter som skapas av utbildningsinsatserna på folkhögskola. Generellt finns det få uppföljningar gjorda av deltagarnas fortsatta utveckling efter att de har avslutat studierna på folkhögskola. När det gäller information om hur deltagarnas sysselsättning och inkomst utvecklas är underlaget ännu knapphändigare. Detta skapar stora utmaningar när det gäller att kunna göra någon typ av samhällsekonomisk bedömning av resultaten.

Samhällsekonomisk bedömning allmän kurs

För att göra en samhällsekonomisk bedömning av allmän kurs utgår vi från Statskontoret rapport från 2018, ”En folkbildning i tiden – en utvärdering utifrån syftena med statsbidraget”. Statskontoret genomförde under 2016 och 2017, i samarbete med forskare på Handelshögskolan vid Umeå universitet, en större registerstudie av deltagare på allmän kurs. Totalt ingår 5 000 deltagare i denna registerstudie, vilket måste anses som ett omfattande underlag. Totalt sett följs deltagarna upp under åren 2003 till 2015, vilket också måste anses som en omfattande longitudinell studie på målgruppen. De studerade deltagarna genomför sin utbildning under läsåret 2004/2005 och den genomsnittliga studielängden var 62 dagar.

Arbetsinkomst och sysselsättningsgrad

Studien visar att 60 procent av deltagarna har något typ av arbetsinkomst året före de påbörjar studierna. Däremot är inkomsten låg, i genomsnitt bara 36 000 kr per individ och helår. Det indikerar att deltagarna inte har några fasta anställningar utan snarare har olika typer av extra arbeten och timanställningar, troligtvis med långa löner.

Studien följer arbetsinkomsten och sysselsättningsgraden hos målgruppen under åren 2003 till 2015. Under perioden 2003 till 2005 går sysselsättningsgraden för deltagarna ner. Detta har sin naturliga förklaring i att det är under den perioden som själva utbildningen genomförs och deltagarna har då inte möjlighet att arbeta i någon större utsträckning. Därefter ökar sysselsättningsgraden stadigt fram till studiens slut 2015. Då har sysselsättningsgraden ökat till 70 procent jämfört med 60 procent 2003. Det räcker emellertid inte att studera sysselsättningsgraden. Det är inkomstnivån (i kombination med subventionsnivån) som påverkar samhällsekonomin. Där visar studien att deltagarna har gått från en genomsnittlig årsinkomst på 36 000 kr under 2003 till en genomsnittlig årsinkomst 2015 för kvinnor och män på 143 000 kr respektive 170 000 kr⁶.

Det betyder att antalet deltagare som har ett arbete i någon form har ökat, men i en relativt låg takt. Däremot hos de som har arbete så har inkomstnivån ökat markant. En trolig orsak till detta är att deltagarna har gått från extrajobb och timanställningar på

⁶ Mätt i löpande priser, dvs. hänsyn ej tagen till inflation

arbeten med låg lön till anställningar med betydligt högre tjänstgöringsgrad och högre lön. Vi vet dock inget om huruvida anställningarna varit subventionerade eller inte.

Noterbart är att det är fler kvinnor i målgruppen som går vidare till högre studier på högskolenivå. Det skulle kunna indikera att lönegapet mellan kvinnor och män till viss del är orsakat av kvinnornas längre studietid. I så fall skulle gapet på sikt kunna minska genom att kvinnorna, med hjälp av sin högre utbildning, kan ta mer välavlönade jobb och i högre grad klara av att behålla sina jobb över tid.

Samhällsekonomiskt värde; allmän kurs

För att kunna göra en beskrivning av de samhällsekonomiska effekterna som utbildningsinsatserna på folkhögskola har bidragit till behöver vi kunna visa på en ekonomisk förändring i någon form. I Statskontorets rapport finns information om hur arbetsinkomsten för deltagarna såg ut före de påbörjade utbildningen och hur den har utvecklats efter utbildningen. I samråd med uppdragsgivaren har vi valt att använda oss av arbetsinkomsten 2003 som före-läget och sedan har vi tittat på arbetsinkomsten 2005 som efter-läget. Dessutom har vi även tittat på arbetsinkomsten 2015, för att få en mer långsiktig uppfattning av arbetsinkomstens utveckling. 2003 var arbetsinkomsten i genomsnitt 36 000 kr, 2005 var arbetsinkomsten i genomsnitt 40 000 kr och 2015 var arbetsinkomsten i genomsnitt 157 000 kr⁷.

Samhällsekonomiskt värde skapas av de varor och tjänster som personer producerar. När arbetsinkomsten ökar, ökar även det samhällsekonomiska produktionsvärdet. Om anställningarna har någon form av lönesubvention minskar omfattningen av det samhällsekonomiska produktionsvärdet som skapas. Om exempelvis en tjänst har 50 procent lönesubvention minskar produktionsvärdet till hälften, jämfört med en osubventionerad anställning. I Statskontorets rapport finns inte underlag för att bedöma i vilken omfattning anställningarna är subventionerade. Det betyder att Statskontorets rapport på ett tydligt och trovärdigt sätt beskriver hur arbetsinkomsten utvecklas. Där emot ger den ett betydligt svagare underlag för att beräkna värdet av den samhällsekonomiska nytta som skapas genom att deltagarna kommer i jobb och kan försörja sig.

Samhällsekonomiskt värde av deltagarens stegförflyttning

Genom att använda arbetsinkomsten kan vi beräkna den samhällsekonomiska statusen för en genomsnittsdeltagare på folkhögskola året Före påbörjad utbildning och jämföra den med den samhällsekonomiska statusen Efter genomförd utbildning. Observera att vi då bortser från alla typer av offentlig försörjning och enbart förlitar oss på arbetsinkomsten. Om vi dessutom antar att alla anställningar är osubventionerade skapas ett ökat samhällsekonomiskt produktionsvärde från år 2003 till 2005 motsvarande en årstakt på 8 500 kr. Om vi istället jämför år 2003 med 2015 (alla anställningar är osubventionerade), skapas ett ökat samhällsekonomiskt produktionsvärde motsvarande en årstakt på 197 000 kr.

Om vi som jämförelse antar att en genomsnittsdeltagare har samma arbetsinkomstutveckling som ovan, men att anställningen (såväl före som efter) är kopplat till ett 50-procentigt lönebidrag blir det ökade samhällsekonomiska produktionsvärdet lägre. Produktionsvärdet blir då mellan år 2003 och 2005 enbart 4 000 kr och det ökade

⁷ I fasta priser i 2015 års prisnivå motsvarar arbetsinkomsten 2003 41 000 kr och 2005 46 000 kr.

samhällsekonomiska produktionsvärdet mellan år 2003 och 2015 blir 94 000 kr. Skillnaderna blir betydande mellan subventionerade och osubventionerade anställningar, vilket med stor tydlighet visar hur viktigt det är att analyser av samhällsekonomiskt värde görs utifrån relevant data och utifrån korrekta förutsättningar.

Lönsamhetsanalys

Genom att beräkna det samhällsekonomiska värdet som skapas genom deltagarnas stegförflyttningar mot att i större utsträckning försörja sig genom arbetsinkomst visar vi på den intäkt som skapas i samhället. För att bättre kunna analysera folkhögskolornas effektivitet kan vi i nästa steg relatera intäkten till kostnaden för utbildningen genom att göra en lönsamhetsanalys. Enligt Folkbildningsrådets rapport Folkhögskolornas ekonomi 2017 kan man utläsa att i genomsnitt kostar en årsplats på rörelsefolk-högskola cirka 100 000⁸ kr.

Jämfört med den årstakt som skapas av intäktsnivån 2005 (osubventionerad anställning) är lönsamheten över ett år negativ. Dvs. att kostnaden för att genomföra utbildningen, 100 000 kr per år, är större än den intäkt, 8 500 kr per år, som genereras på ett år. Med denna årstakt skulle det ta cirka 12 år innan intäkterna är lika stora som kostnaden för utbildningen. Om vi istället jämför årstakt för intäktsnivån för 2015 (osubventionerad anställning) skapas en intäkt som överstiger kostnaden på under 12 månader, dvs att lönsamheten är positiv på mindre tid än ett år.

Om vi beräknar lönsamheten utifrån att genomsnittsdeltagaren har en anställning med 50 procent lönebidrag blir återbetalningstiden med 2005 års intäktstakt 25 år. Jämfört med 2015 års intäktstakt och 50 procent lönebidrag blir återbetalningstiden 13 månader, dvs drygt ett år.

I analysen ovan av intäkter och lönsamhet har vi visat på årstakt år 2005 och 2015. Det är dock viktigt att notera att intäkter har skapats under samtliga år från 2005 och framåt. Till en början var intäkterna per år låga och har sedan ökat år från år fram till att den samhällsekonomiska intäktstakten år 2015. Intäktsökningen har skett genom att andelen deltagare som kommer i jobb ökar och att dessa personer får mer omfattande tjänster med högre lön.

Kort jämförelse med Komvux

Jämförande studier är av stort intresse, men ofta svåra att åstadkomma. Inom ramen för Statskontorets registerstudie har en referensgrupp av deltagare valts ut, vilka studerar på Komvux istället för på folkhögskola. I den studien framkommer flera intressanta jämförelser. För det *första* har de deltagare som studerade på Komvux i genomsnitt hade en högre grundläggande utbildning innan de påbörjade studierna på Komvux än de som valde att studerade på folkhögskola. De som studerar på Komvux är därmed bättre rustade för framtiden än deltagarna på folkhögskola. För det *andra* stiger sysselsättningsgraden snabbare, de första åren, för deltagare på Komvux. Detta bör ha en naturlig förklaring i att deltagare på allmän kurs studerar för att gå vidare till fortsatta studier, vilket i sin tur "blockerar" och fördröjer inträdet på arbetsmarknaden. Komvux-deltagarna kan istället i högre utsträckning gå vidare direkt till arbete.

⁸ Angett i 2017 års penningvärde

En *tredje* indikator i jämförelsen är inkomstutvecklingen i de två grupperna. Inkomstutvecklingen för deltagare på Komvux startar redan året efter utbildningen. För deltagare på folkhögskola dröjer det ytterligare ett år innan inkomstutvecklingen startar. Troligtvis beror det på att deltagarna på allmän kurs studerar i genomsnitt ytterligare ett år innan de börjar arbeta, medan deltagarna på Komvux går direkt till arbete efter avslutad utbildning. Men därefter följer inkomstutvecklingen i de två grupperna varandra utan några stora avvikelser under hela den studerade tidsperioden.

Jämförelsen med Komvux indikerar därmed att trots att deltagarna på folkhögskola börjar på en lägre utbildningsnivå klarar de att hålla samma utvecklingstakt för arbetsinkomst som deltagare på Komvux, men att deras inträde på arbetsmarknaden sker ett år senare.

Samhällsekonomisk bedömning särskild kurs

Vad gäller särskild kurs finns ett betydligt mindre och mer spartanskt underlag för att göra samhällsekonomiska bedömningar. Men i SCBs rapport går att utläsa följande information, avseende deltagare på särskild kurs.

HUVUDSAKLIG INKOMST ÅRET FÖRE STUDIER	ANDEL
Förvärvsarbete	52%
Studerande	24%
Vård av barn/anhörig	4%
Sjukskriven	1%
Arbetslös	2%
Ekonomiskt bistånd/ försörjningsstöd	8%
Arbetsmarknadspolitisk åtgärd	1%
Saknar inkomst	4%
Förtidspensionär	4%
Ålderspensionär	1%
TOTALT	100%

HUVUDSAKLIG INKOMST ÅRET EFTER STUDIER	ANDEL
Förvärvsarbetande	49%
Studerande	35%
Vård av barn/anhörig	2%
Sjukskriven	0%
Arbetslös	1%
Ekonomiskt bistånd/ försörjningsstöd	4%
Arbetsmarknadspolitisk åtgärd	5%
Saknar inkomst	2%
Förtidspensionär	2%
Ålderspensionär	0%
TOTALT	100%

Det vi kan se när vi analyserar data är att deltagarna på särskild kurs i stor utsträckning redan har ett arbete när de påbörjar utbildningen. Detta ligger också väl i linje med att det är så stor andel av deltagarna som studerar för sitt eget intresse. Det verkar dock finnas ett antal personer som efter studier på folkhögskola väljer att lämna arbetslivet för att göra något annat. Eventuellt kan det vara den grupp som gör att kategorin Studerande ökar.

Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv vill Payoff lyfta fram att antalet deltagare som är beroende av ekonomiskt bistånd halveras om vi jämför Före-läge och Efter-läge, samt det är tydlig ökning i kategorin Arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Detta indikerar att ett ökande antal personer som helt eller delvis har brutit sitt utanförskap och är i aktiva insatser på väg mot arbetsmarknaden. Andelen personer som saknar inkomst har också halverats. Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är samtliga av dessa resultat positiva.

För att kunna göra några samhällsekonomiska beräkningar räcker det dock inte med uppskattningar av hur stora andelar av en grupp deltagare som är i arbete, studier, arbetsmarknadspolitiska åtgärder m.m. Vi behöver även en uppskattning av vilken arbetsinkomst som deltagarna har. I SCBs rapport kan vi se att deltagarna efter avslutade utbildningar hade följande försörjning:

- 33 procent hade en etablerad ställning på arbetsmarknaden.
- 12 procent hade en osäker ställning på arbetsmarknaden.
- 22 procent hade en svag ställning på arbetsmarknaden.
- Övriga 33 procent studerar eller har annan sysselsättning.

Etablerad ställning på arbetsmarknaden definieras som en arbetsinkomst på minst 187 100 kr.

Osäker ställning på arbetsmarknaden definieras som en arbetsinkomst på minst 158 300 kr och upp till 187 100 kr eller Arbetsinkomst på minst 187 100 kr Arbetslöshet eller arbetsmarknadspolitiska åtgärder/inte sysselsatt enligt sysselsättningsregistrets definition

Svag ställning på arbetsmarknaden Arbetsinkomst upp till 158 300 kr eller Arbetsinkomst på minst 158 300 kr Heltidsarbetslöshet/arbetsmarknadspolitiska åtgärder som överstiger 274 dagar

Samhällsekonomiskt värde av deltagarnas stegförflyttning

Precis som för allmän kurs måste vi kunna visa på en förändring av ekonomiska parametrar som särskild kurs har bidragit till för att vi ska kunna beräkna samhällsekonomiska effekter. Även för särskild kurs är det arbetsinkomst som är möjligt att använda som grunddata för beräkningarna. Till skillnad från allmän kurs är emellertid den data som finns för särskild kurs avseende arbetsinkomst grov och ofullständig. Till en början saknas helt ett före-läge. Det betyder att det för särskild kurs inte är möjligt att beräkna ett samhällsekonomiskt värde på den stegförflyttning som deltagarna, dvs. skillnaden mellan före- och efter-läge. Dessutom skapar de mycket breda intervallen för ”Etablerad ställning” och ”Svag ställning” på arbetsmarknaden problem när det gäller att identifiera efter-läget.

Som vi påpekat tidigare utgör dock den minskade andelen som har försörjningsstöd i kombination med en större andel som är föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder en positiv signal. Den mest positiva signalen är dock att andelen studerande har ökat från 24 till 35 procent. Ur ett långsiktigt ”investeringsperspektiv” utgör detta en stor samhällsekonomisk potential, då utbildning är en av de viktigaste indikatorerna på att en person i framtiden ska komma i arbete och kunna försörja sig själv och sin familj.

Lönsamhetsanalys

För deltagare på särskild kurs finns inte något underlag som beskriver hur deltagarna försörjer sig både före och efter utbildningen. Vi saknar därmed de grundläggande monetära uppgifter som behövs för att genomföra beräkningar och analys, vilket gör att det inte blir möjligt för oss att uttala om huruvida den särskilda kursen är lönsam eller inte. Det som dock ger en indikation om att utbildning på särskild kurs kan vara lönsam är de uppgifter vi har ovan avseende minskat behov av försörjningsstöd samt att andelen studerande ökat markant i efterläget. Men som vi poängterat tidigare är det inte bara deltagarens status när hen lämnar utbildningen som är intressant. Framför allt är det deltagarens utveckling de kommande åren som avgör om det skapar en lönsamhet eller inte. Här finns alltså ett behov av en strukturerad uppföljning över tid för att det ska finnas underlag för samhällsekonomiska lönsamhetsberäkningar. Någon sådan information finns i dagsläget inte att tillgå för särskild kurs. Denna typ av uppföljning och utvärdering är dock möjlig att genomföra enligt den modell samhällsekonomiska beräkningar som Payoff föreslår i denna rapport.

Några reflektioner avseende pilotstudien och den nationella översikten

Avslutningsvis tittar vi på utfallen för de tre pilotskolorna och jämför dessa med vad som framkommit i den nationella översikten. Vi kan då konstatera att det som är möjligt att analysera är utfallet från folkhögskolan i Västerås, där vi utgått från deltagare på allmän kurs. Detta kan i sin tur analyseras i förhållande till vad som framkom från Statskontorets rapport om allmän kurs. Vi vill dock återigen påpeka att utfallet från Västerås folkhögskola bygger på en professionell bedömning av personalen, vilken har uppskattat ett brett antal ekonomiska parametrar för deltagarna. Utfallet från Statskontorets rapport bygger å sin sida på ett stort statistiskt underlag, men visar bara på effekterna utifrån ett arbetsinkomstperspektiv och ger ingen kunskap om eventuell subvention av anställningarna vilket är mycket viktigt för de samhällsekonomiska resonemangen och beräkningarna.

Intäkten från Västerås folkhögskola, beräknat med brett ekonomiskt underlag och förslagen modell, är 48 000 kr per år. Denna intäkt tar både hänsyn till deltagarnas totala försörjningssituation, behov av stödresurser från samhället och i vilken omfattning anställningar är subventionerade eller inte. Den samhällsekonomiska intäkten från nationella översikten, beräknat på Statskontorets rapport och statistik för arbetsinkomst år 2005, är 8 500 kr per år, förutsatt att alla anställningar är osubventionerade. Motsvarande samhällsekonomisk intäkt för år 2015 är 197 000 kr per år, förutsatt att alla anställningar är osubventionerade. Intäkterna som är beräknade på Statskontorets data visar inte på något sätt i vilken omfattning deltagarna har annan offentlig försörjning, om de är i behov av omfattande stöd från samhället eller i vilken omfattning anställningarna är subventionerade.

Vår slutsats är att dessa två olika studier, pilotskolorna och den nationella översikten, pekar i någorlunda samma riktning vad gäller den samhällsekonomiska intäkten. Vi vill dock starkt betona att vi inte vill dra några långtgående slutsatser med tanke på följande metodologiska svårigheter;

- den ena studien baseras på ett efterläge året direkt efter avslutade studier medan den andra baseras delvis på ett efterläge med en tidsförskjutning på 12 år
- den ena studien bygger på uppskattade värden av personal på specifika skolor medan den andra bygger på registerdata för ett stort antal skolor
- den ena studien bygger på en mängd parametrar, vilka ger en bred helhetsbild över den samhällsekonomiska stegförflyttningen för deltagarna. Den andra studien bygger enbart på kunskap om arbetsinkomst och tar inte hänsyn till övrig försörjning, behov av stödresurser från samhället eller i vilken omfattning deltagarna går till subventionerade eller icke subventionerade anställningar.

Den enda vägen att kunna göra rättvisa jämförelser är att basera beräkningarna på identiska datakällor under lika långa tidsintervall, i detta fall är inga av dessa krav möjliga att helt tillgodose.

Reflekterande tankar

Implementering av modell för utvärdering av samhällsnytta

Payoff har under många år gjort utvärderingar där vi tagit fram beräkningar av samhällsekonomiska värden som skapas genom att olika aktörer stödjer en speciell målgrupp. Ofta har dessa insatser startats i projektform och därefter ska beslut om implementering fattas. Det är vår mycket tydliga erfarenhet att underlag som kan beskriva de samhällsekonomiska effekterna väger tungt vid analyser och beslut om en insats ska implementeras i ordinarie verksamhet eller inte, alternativt om den befintliga verksamheten ska få utökade resurser och finansiering för att utvecklas.

Utifrån vad vi har lärt oss om de rörelsedrivna folkhögskolornas verksamhet under detta uppdrag är vår uppfattning att beräkningar av den samhällsekonomiska och regionalekonomiska nytta som folkhögskolorna skapar kan vara ett bra och kompletterande underlag till den redan befintliga egna uppföljningen. Dels kan underlagen användas i dialog med huvudmän och finansierare för prioriteringar vid beslut om finansiering. Dels kan det vara ett bra underlag för den interna analysen om vilken typ av utbildningar folkhögskolor ska satsa på i olika typer av roller och uppdrag. Med utgångspunkt vad Payoff hittills har sett spelar folkhögskolor en viktig roll och folkhögskolor kan även fortsättningsvis vara en viktig aktör när det gäller att stödja grupper i samhället som behöver en alternativ utbildningsform för att etablera sig i samhället.

Uppföljning av hållbara resultat

Det är först när deltagare med hjälp av sina utbildningar kan hitta en hållbar försörjning via arbete som de riktigt stora samhällsvärdena skapas. Payoff rekommenderar därför RIO och de rörelseägda folkhögskolorna att arbeta fram rutiner för hur resultaten av deltagarnas utbildning kan följas upp över tid. Detta blir ett viktigt underlag för analys och utveckling av folkhögskolornas framtida utbildningar och satsningar.

Genom ökad kunskap om deltagarnas framtida utveckling får folkhögskolorna möjlighet att analysera effekterna av sina utbildningar och även möjlighet att fundera över hur utbildningarna framöver ska utformas och vilken inriktning de ska ha för att skapa så mycket nytta som möjligt för deltagarna, huvudmän och samhället.

Utveckling av rutiner för insamling av uppgifter

Viktiga beslut bör vila på relevanta analyser. Relevanta analyser måste bygga på trovärdiga grunddata. Men insamling av grunddata och uppföljning av den egna verksamheten får inte ta överhanden. Värdet av olika uppgifter och analyser måste vägas mot resurserna som krävs för att samla in och analysera. Därför har Payoff i detta uppdrag utgått från att grunddata som används ska vara så lättillgänglig som möjligt. Helst via källor som redan är etablerade och därmed blir en resurseffektiv insamling av data. Därför utgår den regionalekonomiska kalkylen från skolornas egna, befintliga årsredovisningar och kunskap om antalet deltagare och deras studiestöd. Av samma

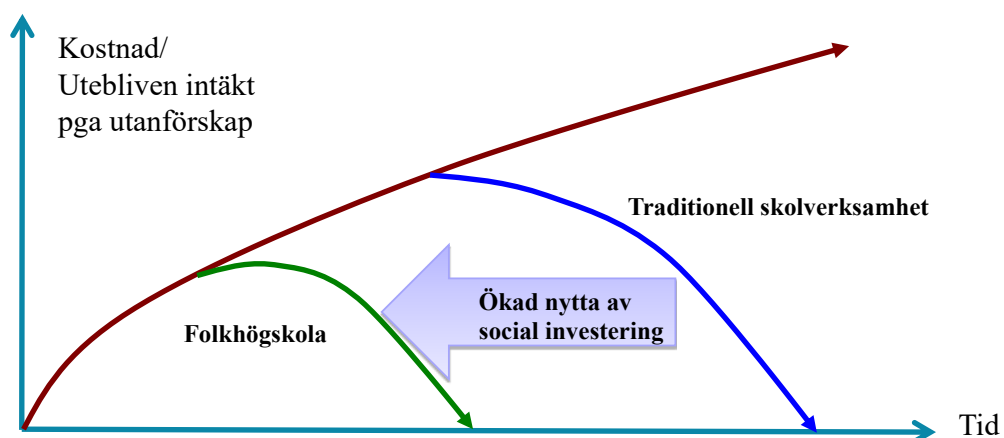
anledning är det viktigt att bygga upp effektiva rutiner för insamling av information om deltagarnas försörjningssituation. Med vår erfarenhet som bakgrund föreslår vi folkhögskolorna att ta med följande tankegångar när datainsamlingen planeras, för att både få hög kvalitet och en enkel och resurssnål rutin.

- För att få en hög trovärdighet bör frågor ställas i nära anslutning till den tidsperiod som avses. Frågor om deltagarnas försörjningssituation före de påbörjar utbildningen bör därför ställas omgående när de kommer till utbildningen. Förslagsvis läggs detta in i den ordinarie rutinen för inskrivning på skolan.
- Elever som är på plats i undervisning är väldigt mycket lättare att få svar från än deltagare som hunnit lämna utbildningen. Därför bör frågor om deltagarnas troliga försörjningssituation ställas så nära avslutet på utbildningen som möjligt, MEN medan deltagarna fortfarande är kvar på skolan.
- Att få tag på deltagare som lämnat skolan kommer att vara svårt. Samtidigt är longitudinella studier mycket relevanta för att kunna uttala sig om hållbarheten i de resultat och effekter som skolorna skapar. Detta är speciellt viktigt vid denna typ av uppföljning, eftersom samhällsekonomiska effekter av utbildning ofta uppstår på längre sikt. Däremot behöver inte alla deltagare följas upp. Därför bör urvalsstudier användas för insamling av data. Urvalet bör vara slumpmässigt och ske innan deltagarna slutar. På så sätt kan rutiner byggas upp kring att de slumpmässigt utvalda deltagarna kontaktas och informeras hur viktig deras medverkan är redan innan de lämnar utbildningen. Då kan även en överenskommelse göras med deltagarna kring vilka kontaktvägar som ska användas. Detta är en mycket mer effektiv metod än att göra slumpmässiga urval i efterhand och skicka ut enkäter per post till adresser där individen är folkbokförd. Sådana utskick har normalt mycket hög bortfallsfrekvens.
- Om det finns ett centralt ansvar för att säkerställa att datainsamling och beräkningar sker ökar sannolikheten för att informationen kommer till användning. Payoff föreslår därför att RIO tar ett tydligare centralt uppföljningsansvar, utifrån den modell som vi har arbetat fram i detta uppdrag.
- FB-kvalitet är en fungerande kvalitativ uppföljning med många relevanta frågeställningar. Utifrån ett utvärderingsperspektiv finns utvecklingsmöjligheter. Framför allt ser vi att frågor som ställs vid skolstart ska vara lika med frågor som ställs när kursen avslutas. I dagsläget finns flera likartade frågeställningar, men som till viss del skiljer sig åt. Jämförande analyser blir därför svåra att göra och tolka. Payoff föreslår därför att RIO i sitt centrala uppföljningsansvar även får i uppdrag att utveckla och kvalitetssäkra frågeställningar och en plattform för insamling och analys av kvalitativa data. På så sätt kan kvalitativa och kvantitativa data kombineras för att skapa mesta möjliga nytta för de rörelsedrivna folkhögskolorna.

Värdet av social investering

Syftet med folkhögskolorna, som Payoff ser det, är att erbjuda en utbildningsform som både stödjer utvecklingen av vårt demokratiska samhälle och samtidigt erbjuder en utbildningsform som främjar studier för deltagare som i vissa fall har haft svårt att finna sig tillrätta i det traditionella skolsystemet. Tanken är att folkhögskolan ska skapa en effektivare insats, d.v.s. att individens livssituation och förmåga att försörja sig själv

förbättras snabbare och/eller i större omfattning och/eller på ett mer hållbart sätt jämfört med stöd från det traditionella skolsystemet. Om värdet/intäkten av de resurser som satsas på sikt överstiger kostnaden för att genomföra utbildningen är den sociala investeringen lönsam. Nedan beskrivs dessa samband.

Figur 8. Illustration av den sociala investeringens nytta

Det är därför av stor vikt att folkhögskolorna ständigt utvecklar sin verksamhet i samklang med samhällsutvecklingen, så att deltagarna med hjälp av sina utbildningar kan öka sina möjligheter att försörja sig genom arbete på ett hållbart sätt.

Några strategiska funderingar

Några viktiga utgångspunkter och samtidigt politiska utmaningar är hur det svenska samhället skall fortsätta att utveckla och behålla välfärden på en rimlig nivå i framtiden. I det perspektivet är det viktigt att prova nya lösningar och att arbeta innovativt för att möta sociala utmaningar. I denna del måste den offentliga sektorn sträva efter samarbeten mellan olika aktörer, både offentliga, privata och civilsamhället. Vi anser att utbildning både kan vara ett verktyg för att förhindra ökad segregation och utanförskap samt rätt använt kan utbildning skapa en bättre integration och inkludering så att fler individer kan försörja sig själva och bidra till välfärden.

Värdet av folkhögskolornas insatser måste beskrivas för omvärlden och särskilt för de intressenter som utgör ägare och finansiärer. Vår uppfattning är att folkhögskolornas utveckling och framtida finansiering kan gynnas av att bl.a. använda den modell som vi redovisat för att beskriva de ekonomiska värden som olika utbildningar kan generera. Rent konkret kan modellen användas för att beräkna nyttan av en utbildning som innebär att individerna ökar sina möjligheter att få och behålla ett arbete. Beräkningarna kan göras både i planeringen av utbildningen som en typ av förkalkyl och för en uppföljning av den ekonomiska nyttan av genomförd utbildning.

En ytterligare viktig aspekt på folkhögskolornas verksamhet som bör synliggöras är att skolorna genererar socialt kapital. Dels skapar det mervärden för olika aktörer genom folkhögskolornas samverkan, vilken skapar nya nätverk och kontaktytor. Dels skapar det mervärden genom att individerna får utbildning som stärker deras kompetens och påverkar deras livs- och sociala situation samt möjligheterna att komma i ett arbete.

Det sociala kapitalet som skapas av utbildning är viktigt att förstå och beskriva eftersom de organisatoriska effekterna underlättar samverkan och samarbete. För berörda parter kan det leda till att man exempelvis kan förkorta handläggningstider, undviker dubbelarbete och minska belastningen i den ordinarie verksamheten. För deltagarna har det stor betydelse att de genom utbildningen får möjligheter och en plattform för att kunna förstå sin egen situation och samtidigt får de ökade möjligheter till empowerment och arbete.

Varje enskild folkhögskola har en unik chans att vara en strategisk resurs och samarbetspartner för olika satsningar regionalt och lokalt. Särskilt när det gäller arbetsmarknadsinsatser riktade mot prioriterade grupper i behov av extra stöd. De politiska turerna kring Arbetsförmedlingens uppdrag gör även att nya lösningar måste prövas där folkhögskolorna kan ha en aktiv roll och vara en strategisk resurs. Några viktiga frågeställningar i folkhögskolornas strategiska utveckling skulle kunna vara.

- Vilka samhällsutmaningar finns lokalt, regionalt och nationellt i vilka skolan kan vara en viktig aktör för att få fler individer i egenförsörjning?
- Hur ser skolornas finansierare och ägare på skolans profil/inriktning relativt den samhällsekonomiska nyttan och det sociala kapital som skapas av verksamheten?
- Hur ska folkhögskolorna förstå och kunna visa på effekterna av sin verksamhet på lokal, regional och nationell nivå?

Avslutningsvis

Payoff vill tacka för förtroendet att få arbeta med RIO och de rörelsedrivna folkhögskolorna i detta uppdrag. Vi har uppskattat den öppna dialog som förekommit med uppdragsgivaren och andra berörda. Vi hoppas även att vi på något sätt bidragit till att stödja utvecklingen av den viktiga verksamhet som de rörelsedrivna folkhögskolorna bedriver.

Göteborg, 2019-04-08

Jonas Huldt, Claes Malmquist och Sven Vikberg

Payoff AB